

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Βία Μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (Β.Ε.Σ.)

Πτυχιακή Εργασία

Όνοματεπώνυμο: Χρυσανγή Τσώλα

Α.Μ.: 2461

Υπεύθυνη καθηγήτρια: Όλγα Θεμελή

ΡΕΘΥΜΝΟ 2013

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	2
2. Επιδημιολογία.....	5
3. Θεωρητικές προσεγγίσεις του φαινομένου.....	8
I. Κοινωνικό-πολιτισμικές θεωρίες.....	9
II. Ψυχολογικές θεωρίες.....	10
III. Ο κύκλος της βίας.....	14
4. Ορισμοί βίας	17
5. Μορφές βίας	21
I. Σωματική	21
II. Σεξουαλική	23
III. Ψυχολογική και συναισθηματική	25
IV. Οικονομικός έλεγχος	27
6. Ο Λόγος των ανδρών για την κακοποίηση	29
7. Ομοφυλόφιλα ζευγάρια	33
8. Γιατί δε φεύγει;	35
9. Πρόληψη	39
10. Τρόποι αντιμετώπισης	42
I. Ανίχνευση	42
II. Ψυχοθεραπευτική αρωγή	44
III. Είδη θεραπείας	46
IV. Κριτική θεραπευτικών προσεγγίσεων	47
V. Αστυνομία	48
11. Επίλογος	49
Βιβλιογραφία	52

1. Εισαγωγή

Η βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων, ή αλλιώς Β.Ε.Σ., είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, καθοριζόμενο από κοινωνικούς, πολιτικούς, ψυχολογικούς, πολιτισμικούς και άλλους παράγοντες. Όταν αναφερόμαστε σε αυτό το είδος βίας, δε μιλάμε απλώς για σωματική κακοποίηση αλλά για άσκηση εξουσίας και ελέγχου από τον έναν σύντροφο προς τον άλλο, που έχει ως αποτέλεσμα να παρεμποδίζεται η αυτοδιαχείριση του σώματος και του εαυτού, εν γένει (Hunter, 2005). Οι μορφές, δηλαδή, που μπορεί να πάρει η κακοποίηση είναι από σωματική και σεξουαλική, μέχρι ψυχολογική κακοποίηση, οικονομικό έλεγχο και κοινωνική απομόνωση.

Κάνοντας μια ιστορική αναδρομή, η Τσουδερού (2009), αναγνωρίζει πως πριν τη δημιουργία οποιασδήποτε κυβέρνησης και την καθιέρωση της επιστήμης, της θρησκείας και της μισθωτής εργασίας, που καθιερώνουν τον άντρα ως αυθεντία και τον καθιστούν διαχειριστή της γυναικείας ψυχής, στην ιδέα της εξάρτησης δεν υπήρχε τίποτα δυσάρεστο. Οι γυναίκες και οι άντρες απασχολούνταν εξίσου με την καλλιέργεια της γης ή το κνήγι. Όποιος κατάφερε να προμηθεύσει την οικογένεια με περισσότερα αγαθά, ήταν αυτός που κέρδιζε την εύνοιά της. Όμως σταδιακά, οι δυνάμεις της γυναίκας άρχισαν να εξασθενούν κατά την περίοδο της εγκυμοσύνης. Η εξασθένιση αυτή επέφερε την αδυναμία της να εργαστεί όπως πρωτύτερα και, ως εκ τούτου, η ανάγκη βοήθειας από το σύντροφό της άρχισε να εντείνεται.

Αντλώντας από τον Collins (1992), η Hattery (2009) συμφώνησε ότι οι γάμοι ήταν, ουσιαστικά, οικονομικές συναλλαγές που αφορούσαν την ιδιοκτησία. Όταν η ιδιοκτησία δεν είναι ισότιμα κατανομημένη, ο/η σύντροφος με τη μεγαλύτερη περιουσία θα έχει και την περισσότερη εξουσία στη σχέση. Ως αποτέλεσμα της έμφυλης διάκρισης στην αγορά εργασίας και των αυστηρών προτύπων της μητρότητας που απαιτούσαν οι γυναίκες να μένουν σπίτι για να αναθρέψουν τα παιδιά, οι άντρες έτειναν να έχουν περισσότερο έλεγχο και περισσότερη πρόσβαση στους οικονομικούς πόρους της ιδιοκτησίας του νοικοκυριού και έτσι, να έχουν μεγαλύτερη εξουσία στην οικογένεια. Ο ρόλος της γυναίκας ήταν να “αναπαράγει” την εργατική δύναμη και κυριολεκτικά μέσω της τεκνοποίησης και μεταφορικά δημιουργώντας ένα χαλαρωτικό κλίμα στο σπίτι, όπου ο σύντροφος θα ανακτούσε δυνάμεις για να συνεχίσει την επίπονη εργασία του. Αυτή η ιδεολογία που

εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1900, έγινε γνωστή ως “η λατρεία της οικιακής ζωής” ή “η λατρεία της αληθινής γυναικείας φύσης”¹, μία ιδεολογία χτισμένη γύρω από την ιδέα ότι η θέση της γυναίκας είναι στο σπίτι. Αυτή η φράση υποδηλώνει όχι μόνο ότι η γυναίκα ανήκει στο σπίτι αλλά και ότι μια επιτυχημένη ενασχόληση με τα οικιακά ήταν σημαντική για τη μετάβαση από την “κοριτσίστικη” στη “γυναικεία” κατάσταση.

Η Τσουδερού (2009) πρόσθεσε μάλιστα πως ο Ρουσσώ, κάνοντας λόγο για την ορθολογική εκπαίδευση του πολίτη μέσω συμμετοχικής διαδικασίας στα κοινά, υποστήριξε ότι το πολιτικό ήθος ταυτίζεται με το γενικό καλό και το δημόσιο συμφέρον και όχι με τον υπολογισμό ιδιωτικών ή ταξικών συμφερόντων. Από αυτό το πολιτειακό σύστημα ο Ρουσσώ εξαιρούσε τις γυναίκες γιατί θεωρούνται υποχείρια του συναισθήματος και του πάθους. Άρα οι γυναίκες είναι φτιαγμένες για να καλύπτουν τις ανάγκες του ιδιωτικού χώρου, της οικογένειας. Σημειωτέον, η λέξη “οικογένεια” προέρχεται από τη Ρωμαϊκή λέξη “famiglia” και σημαίνει το άθροισμα των σκλάβων που ανήκουν σε ένα ιδιοκτήτη. Δικαίωμα ιδιοκτησίας εντός της οικογένειας κατείχε μόνο ο άντρας. Οι γυναίκες αποτελούσαν μέρος της ιδιοκτησίας του άντρα. Για την επισύναψη του γαμήλιου συμβολαίου οι εν δυνάμει ιδιοκτήτες (σύζυγοι) διαπραγματευόντουσαν την τιμή αγοράς με τους αρχικούς ιδιοκτήτες του εμπορεύματος (πατέρες), μετατρέποντας έτσι το γυναικείο σώμα σε εμπορεύσιμο υλικό, ανταλλάξιμο μέσω της ανάπτυξης πελατειακών σχέσεων.

Κάνοντας αυτή τη σύντομη ιστορική αναδρομή, παρατηρούμε ένα μοτίβο υποβάθμισης της γυναίκας, γεγονός που οδήγησε στον εγκλεισμό της στο σπίτι και στην οικονομική ή συναισθηματική εξάρτησή της από τον σύντροφό της. Σύμφωνα με τη Brownmiller (1975), ο μοναδικός λόγος της αρχικής υποδούλωσης της γυναίκας από τον άντρα ήταν ο φόβος της μπροστά στο ενδεχόμενο του βιασμού και όχι μία φυσική τάση προς τη μονογαμία, τη μητρότητα ή την αγάπη. Όταν ο άντρας έγινε κάτοχος του γυναικείου σώματος, ανέλαβε την υπεράσπιση της συντρόφου του μπροστά στους εν δυνάμει κατακτητές του, μέσω της απειλής αντιποίνων προς τις συντρόφους των ανδρών που θα επιχειρούσαν μία τέτοια πράξη. Το ιστορικό αντίτιμο

¹ Έτσι μεταφράζονται οι όροι “the cult of domesticity”, και “the cult of true womanhood”.

της προστασίας της γυναίκας από τον άντρα της, ήταν η επιβολή της αγνότητας και της μονογαμίας. Στη συνέχεια, παρέχεται ένα απόσπασμα από συνέντευξη μιας κακοποιημένης γυναίκας που συγκεκριμενοποιεί την άποψη της Brownmiller.

Όταν τα πράγματα ήταν καλά, ήταν πολύ καλά. Όπως είπα, ήμουν πάντα ασφαλής με αυτόν. Μπορεί να προσπαθούσε να με χτυπήσει και μπορεί να προσπαθούσε να με σκοτώσει αλλά κανείς άλλος δε θα το έκανε αυτό. Κανείς άλλος δε θα μιλούσε άσχημα σε μένα ή για μένα ή θα προσπαθούσε να με πληγώσει. Αυτό δεν υπήρχε περίπτωση να συμβεί. Ήμουν ασφαλής από αυτή την έννοια μαζί του. Θα με προστάτευε από οποιονδήποτε άλλο (Hattery, 2009:1).

Παρ' όλα αυτά, μία από τις αντιφάσεις της κυριαρχίας των ανδρών είναι ότι πολλές γυναίκες δε θυματοποιούνται ακριβώς λόγω τους φύλου τους. Μία κοινή πατριαρχική αξία είναι η προστασία των γυναικών. Όμως, πρέπει να τονίσουμε πως τα προστατευτικά χαρακτηριστικά της πατριαρχίας δεν είναι αποδεκτά, διότι οι κανόνες και οι δράσεις της προστασίας μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν και ως εργαλεία καταπίεσης. Οι γυναίκες μπορεί να είναι εξαρτημένες από τους άντρες λόγω της προστασίας που τις προσφέρουν και, ταυτόχρονα, υποκείμενες στη επιθετικότητά τους. Αυτό είναι το παράδοξο της προστασίας (Hunnicuttt, 2009).

Σε όσα προαναφέραμε, μπορεί κανείς να εντοπίσει ένα μοτίβο θυματοποίησης των γυναικών και ενοχοποίησης του ανδρικού φύλου. Το πατριαρχικό μοντέλο υποστηρίζει την ιδέα ότι η βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων είναι ένα ζήτημα έμφυλης διάκρισης, που διαπράττεται από τους άντρες ενάντια στις γυναίκες. Όμως, η θυματοποίηση αυτή του γυναικείου φύλου, παρ' όλο που μπορεί να χρησιμοποιείται για να εξηγήσει την ιστορικότητα αυτής της βίας, δε μπορεί να γίνεται εργαλείο απόλυτης ερμηνείας του φαινομένου διότι, όπως υποστήριξε ο Foucault (2005), όπου υπάρχει εξουσία, υπάρχει και αντίσταση. Αυτό σημαίνει πως κανείς δεν είναι εντελώς ισχυρός ή αδύναμος και πως η εξουσία λειτουργεί διαφορετικά στα ποικίλα προσωπικά και κοινωνικά πλαίσια.

Επιπλέον, η τάση θυματοποίησης των γυναικών ενισχύεται από το γεγονός ότι οι άντρες έχουν μεγαλύτερη σωματική δύναμη από τις γυναίκες, οπότε φαίνεται να είναι και λιγότερο ευάλωτοι στη βία που καλλιεργείται μέσα στο ζευγάρι. Όμως η σωματική δύναμη δε μπορεί να γενικευθεί. Η βίαη συμπεριφορά, κατά τον Fromm

(1971), είναι η έκφραση της ανικανότητας του ατομικού εγώ να σταθεί μόνο του και να ζήσει. Ο πόθος, δηλαδή, της εξουσίας δεν είναι αποτέλεσμα σωματικής δύναμης αλλά ψυχικής αδυναμίας. Επίσης, το μοντέλο της απλουστευμένης θυματοποίησης δεν εξηγεί τη βία μεταξύ των ομοφυλόφιλων ζευγαριών και σχεδόν αποκλείει τη βία που μπορεί να δεχθεί ένας άνδρας από μία γυναίκα. Ίσως η βία που διαπράττεται από μια γυναίκα είναι περισσότερο αποδεκτή από τη βίαιη συμπεριφορά των ανδρών επειδή οι γυναίκες θεωρούνται λιγότερο ικανές να προκαλέσουν σοβαρές κακώσεις στους συντρόφους τους. Από την άλλη, οι άντρες θεωρείται πως είναι πιο πιθανό να είναι θύματα βίας που διαπράττεται από κάποιον ξένο (Carro, Grams & Magalhães, 2011).

Ένα βασικό ερώτημα των εγκληματολόγων είναι γιατί οι γυναίκες είναι τόσο σπάνια δράστες κακοποιητικών περιστατικών, παρόλο που έχουν βιώσει αρκετή καταπίεση κατά της διάρκειας της ιστορικής περιόδου από το αντίθετο φύλο. Ο Hunnicutt (2009) υποστηρίζει πως οι γυναίκες ασκούν βίαιη και ελεγκτική συμπεριφορά όσο και οι άντρες αλλά το πατριαρχικό σύστημα κατευθύνει την έκφραση της επιθετικότητας να βρίσκει διαφορετικές διεξόδους. Οι άντρες και οι γυναίκες είναι το ίδιο επιθετικοί αλλά η δεύτερη ομάδα διοχετεύει την επιθετικότητά της σε λεκτικές και κοινωνικές πράξεις χειραγώγησης.

Στη συνέχεια των κεφαλαίων θα χρησιμοποιήσουμε περισσότερο το θηλυκό γένος για να αναφερθούμε στο θύμα και το αρσενικό για να αναφερθούμε στο θύτη. Αναφέρουμε προληπτικά ότι δε επιθυμούμε να δημιουργήσουμε έμφυλα δίπολα πάνω στα οποία θα θεμελιωθεί η ιδέα της θυματοποίησης, αλλά στόχος είναι να υπογραμμίσουμε μια γενική τάση.

2. Επιδημιολογία

Το φαινόμενο Β.Ε.Σ. είναι ευρέως αναγνωρισμένο ως ένα είδος παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ως ένα σοβαρό θέμα υγείας με σημαντικές επιπτώσεις στην ψυχική, σωματική και σεξουαλική υγεία σε ατομικό, οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο. Ως τέτοιο, έχει προσλάβει μεγάλες διαστάσεις, όντας αντικείμενο μελέτης πολλών ερευνητών, σε μια προσπάθεια ανακάλυψης της έκτασής του,

εντοπισμού και αντιμετώπισης των επιπτώσεών του. Συγκεκριμένα, υπολογίζεται ότι περίπου το 20%-30% των γυναικών και περίπου το 7.5% των ανδρών στην Αμερική έχουν κακοποιηθεί σωματικά ή σεξουαλικά από τον/ τη σύντροφό τους κάποια στιγμή στην ενήλικη ζωή τους (Family violence prevention fund, 2004).

Οι Tjaden και Thoennes (2000a), χρησιμοποιώντας ως ορισμό του βιασμού το εξαναγκασμένο κολπικό, στοματικό και πρωκτικό σεξ (ανεξαρτήτως του αν ολοκληρώθηκε ή όχι), βρήκαν ότι το 7.7% των γυναικών και το 0.3% των ανδρών που συμμετείχαν στην έρευνα, έχουν βιαστεί από τωρινό ή πρώην σύντροφο. Επίσης, 201.394 αμερικανίδες γυναίκες άνω των 18 ετών γίνονται θύματα βίας ετησίως από το σύντροφό τους. Όμως, επεσήμαναν πως το πιο συχνά αναφερόμενο είδος κακοποίησης είναι η σωματική. Το 22.1% των ερευνώμενων γυναικών και 7.4% ανδρών ανέφεραν ότι έχουν κακοποιηθεί σωματικά από τον/ τη σύντροφό τους κάποια στιγμή στη ζωή τους. Γενικά, 1 στις 5 αμερικανίδες γυναίκες έχει κακοποιηθεί σωματικά συγκριτικά με τον 1 στους 14 αμερικανούς άνδρες.

Επίσης, οι ετεροφυλόφιλες γυναίκες είναι πέντε με οκτώ φορές πιο πιθανό από τους ετεροφυλόφιλους άντρες να θυματοποιηθούν από το σύντροφό τους. Από το 1993 μέχρι το 1998 η κακοποίηση από κάποιον σύντροφο υπολογιζόταν στο 22% των βίαιων εγκλημάτων με θύματα τις γυναίκες και στο 3% των βίαιων εγκλημάτων με θύματα τους άντρες. Η έκταση του φαινομένου B.E.S. φθάνει στην κορύφωσή του στις ηλικίες γυναικών 16 ως 24 (Family violence prevention fund, 2004).

Σε επόμενη έρευνα των Tjaden και Thoennes (2000b), οι γυναίκες και οι άνδρες χωρίστηκαν σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη περιελάμβανε εκείνους που έχουν συζήσει με σύντροφο του ίδιου και του αντίθετου φύλου και η δεύτερη αυτούς που χαρακτηρίζονταν ως αμιγώς ετεροφυλόφιλοι. Με βάση αυτή την κατηγοριοποίηση, οι πρώτοι ανέφεραν περισσότερα κακοποιητικά περιστατικά από ετερόφυλους συντρόφους. Το 39.2% των γυναικών της πρώτης κατηγορίας και το 21.7% των γυναικών της δεύτερης, ανέφεραν σεξουαλική και σωματική κακοποίηση και παρακολούθηση/ παρενόχληση από τη/ τον σύντροφό τους. Για τους άνδρες τα ποσοστά έφθαναν στο 23.1% και 7.4% αντίστοιχα. Όμως, η πρώτη κατηγορία γυναικών ήταν τρεις φορές πιο πιθανό να αναφέρει κακοποίηση από τον άντρα σύντροφό της παρά από τη γυναίκα. Επιπλέον, 15.4% των ανδρών της πρώτης

κατηγορίας υποστήριξαν ότι κακοποιήθηκαν σωματικά και σεξουαλικά από το σύντροφό τους, αλλά μόλις το 10.8% ανέφερε τέτοιο είδος βίας από τη σύντροφό τους. Ακόμη, άντρες της πρώτης κατηγορίας είχαν τις διπλάσιες πιθανότητες να αναφέρουν θυματοποίηση από τον σύντροφό τους απ' όσες πιθανότητες είχαν οι άνδρες της πρώτης κατηγορίας να αναφέρουν ότι κακοποιήθηκαν για τη σύντροφό τους.

Γενικά, για τις ομοφυλοφιλικές συντροφικές σχέσεις υπάρχουν πολύ λιγότερα δεδομένα αλλά η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι παρατηρούνται παρόμοια ποσοστά και στην LGBT κοινότητα εφήβων και ενηλίκων. Τέλος, σχετικά με τους εφήβους, αναφέρεται ένα ποσοστό θυματοποίησης της τάξεως του 25-60%. Ακόμη και στις μεγαλύτερες ηλικίες μπορούμε να δούμε την ίδια έκταση, καθώς 818,000 ηλικιωμένοι αμερικανοί ήταν θύματα οικογενειακής βίας το 1994 (Family violence prevention fund, 2004). Παρατηρούμε επομένως ότι το φαινόμενο Β.Ε.Σ. συναντάται σε κάθε αστική, ημιαστική, αγροτική και απομακρυσμένη κοινότητα. Σε κάθε κοινωνική τάξη, σε όλες τις εθνικές και θρησκευτικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών και των προσφύγων. Κανείς δεν εμφανίζει αντισώματα στον ιό της κακοποίησης.

Τα στατιστικά αυτά στοιχεία της κακοποίησης που κάθε φορά, αναγιγνώσκοντάς τα, νιώθουμε σα συννεφοπρωτιστές που σοκάρονται με την έκταση του φαινομένου, μπορούν να δώσουν μόνο για γενική εικόνα διότι στην πραγματικότητα υποτιμούν το ποσοστό της βίας που λαμβάνει χώρα μεταξύ των ζευγαριών. Οι γυναίκες σπάνια κάνουν μηνύσεις στην αστυνομία, όπως θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο. Επίσης, η δευτερογενής θυματοποίηση που μπορεί να υποστούν από την αστυνομία και το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης τις αποτρέπει ακόμη περισσότερο από το να αναφέρουν την κακοποίηση. Στην αθέατη φύση της βίας συμβάλλει ακόμη και η διστακτικότητα της αστυνομίας να παρέμβει στα “οικογενειακά” προβλήματα (McMillan, 2007). Ένα άλλο στοιχείο που κάνει δύσκολη τη διεξαγωγή μιας έρευνας είναι η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος. Γυναίκες χαμηλής κοινωνικο-οικονομικής τάξης είναι περισσότερο πιθανό να επικοινωνήσουν με κοινοτικούς οργανισμούς, οπότε η κακοποίηση σε αυτό το στρώμα είναι περισσότερο ορατή. Αντίθετα, γυναίκες από τη μεσαία και υψηλή τάξη δε θέλουν να δημοσιοποιήσουν την κακοποίησή τους επειδή φοβούνται ότι θα ντροπιαστούν και ότι θα βλάψουν την

καριέρα του συζύγου τους (Walker, 1980). Το ίδιο ισχύει και για τα άτομα με αναπηρίες που μπορεί να εξαρτώνται από το σύντροφό τους.

Επιπλέον, η μεθοδολογία επηρεάζει και αυτή σημαντικά την έκβαση των αποτελεσμάτων, υποβαθμίζοντας τα αναφερόμενα ποσοστά βίας από τη μεριά των θυμάτων. Για παράδειγμα, η συμπερίληψη περιστατικών ήπιας επιθετικότητας ίσως αυξήσει τα ποσοστά αποκάλυψης αλλά θα επισκιάσει τους παράγοντες που σχετίζονται με μία πολυπαραγοντική και, όχι τόσο ήπιας μορφής, βία. Υπάρχουν πολλοί παράγοντες όπως φόβος, πίστη, ντροπή, δισταγμός λόγω αυτό-προστασίας και πόνος από την ανάκληση τραυματικών μνημών που μειώνουν τα ποσοστά αποκάλυψης των θυμάτων βίας στις έρευνες. Όλοι αυτοί οι παράγοντες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη. Οι μεθοδολογίες που βασίζονται στη μέτρηση ενός μόνο παράγοντα κακοποίησης και δεν περιλαμβάνουν επιπρόσθετες ερωτήσεις ή αυτές που δεν ερευνούν την κακοποίηση έξω από το πλαίσιο του εγκλήματος, μπορεί να μειώσουν τα ποσοστά αποκάλυψης τουλάχιστον στο ποσοστό του 10%. Από την άλλη μεριά, οι πιο ενδεδειγμένες ποιοτικές έρευνες είναι περισσότερο χρονοβόρες και παρεμβατικές και ίσως προσελκύσουν λιγότερους συμμετέχοντες, έχοντας ως επακόλουθο, τη δυσκολία γενίκευσής τους στον πληθυσμό. Επίσης η μεθοδολογία μπορεί να οδηγήσει σε ελλιπή καταγραφή στοιχείων από τη μεριά των θυτών λόγω άρνησης συμμετοχής και επιθυμίας παρουσίασης μιας θετικής αυτό-εικόνας (Barnish, 2004).

Βλέπουμε επομένως πως μία αναφορά σε αριθμούς είναι λιγότερο κατατοπιστική απ' όσο θα περιμέναμε. Γι' αυτούς τους λόγους θεωρήσαμε χρήσιμο, πέρα από αυτή τη γενική τάση που αναφέραμε στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, να δώσουμε έμφαση στη συνέχεια αποκλειστικά στο ποιοτικό κομμάτι της βίας παρά στο ποσοτικό.

3. Θεωρητικές προσεγγίσεις του φαινομένου

Στο σημείο αυτό, θα παρουσιάσουμε κάποιες από τις πιο σημαντικές θεωρίες που προσπαθούν να ερμηνεύσουν το φαινόμενο Β.Ε.Σ από κοινωνική, πολιτισμική και ψυχολογική σκοπιά. Προληπτικά, έχει σημασία να αναφέρουμε ότι τις θεωρίες αυτές δεν πρέπει να τις αντιμετωπίζουμε μονοδιάστατα αλλά είναι ωφέλιμο να

χρησιμοποιούμε ένα πολυπαραγοντικό μοντέλο, το οποίο να συνδυάζει μία πληθώρα παραμέτρων, κοινωνικών και ψυχολογικών, για την ερμηνεία της βίας. Άλλωστε ο άνθρωπος είναι ένα ψυχοκοινωνικό όν και η έλλειψη μιας κοινωνικής ανάλυσης για την ερμηνεία της επιθετικής του συμπεριφοράς (όπως θα δούμε ότι συμβαίνει, για παράδειγμα, στη θεωρία προσωπικότητας, στη θεωρία προσκόλλησης κλπ), θα ήταν προβληματική. Δε θα μπορούσαμε να κατανοήσουμε την ενδοψυχική δόμηση του ατόμου αγνοώντας την πολυδιάστατη υπόστασή του και τη γνώση που μπορούν να προσφέρουν άλλοι κλάδοι πέραν της ψυχολογίας, όπως η ανθρωπολογία, η γλωσσολογία και η κοινωνιολογία.

I. Κοινωνικό-πολιτισμικές θεωρίες:

Η *θεωρία κοινωνικών στρεσογόνων παραγόντων* εστιάζει στην ανεργία, τη φτώχεια, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και την κοινωνική απομόνωση και παρουσιάζει τη βία ως αποτέλεσμα του στρες και του θυμού που προκαλείται από την ανισορροπία στις ανάγκες και τα “θέλω” των ατόμων. Η δυσκολία πολλών ανθρώπων να εκπληρώσουν τις επιθυμίες τους εξαιτίας των κοινωνικών αυτών παραγόντων, δημιουργεί στρες και βίαια ξεσπάσματα (Σκλάβου, 2008).

Η *θεωρία πολιτιστικού μοντέλου* επισημαίνει πως η βία κινείται με κατεύθυνση από το μάκρο στο μικρό επίπεδο, δηλαδή από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον στα άτομα, τα οποία εκτίθενται σε επιθετικές συμπεριφορές που νομιμοποιούνται από την κοινωνία και εκφράζονται μέσω των συγκρούσεων, της ατιμωρησίας των βίαιων πράξεων, της διάδοσης και προβολής της βίας και της εκτεταμένης χρήσης όπλων. Μία επιθετική συμπεριφορά που εμφανίστηκε και νομιμοποιήθηκε από την κοινωνία τα τελευταία χρόνια, παίρνοντας τη μορφή “νόμιμης βίας” εν είδη ψυχαγωγίας, είναι τα βιντεοπαιχνίδια που περιέχουν σκληρές βίας, φόνων και πολέμων (Σκλάβου, 2008). Η Hatty (2000) προσθέτει πως το ίδιο ισχύει και με τη βία στο σινεμά (όπου οι ταινίες τρόμου αποτελούν πλέον ένα μεγάλο μέσο διασκέδασης), όπως επίσης και με τις ιστορίες πολέμου (που εξιστορούνται ως μια μορφή “καλής και νομιμοποιημένης βίας”).

Κατά τη *φεμινιστική προσέγγιση*, οι θεωρίες που χρησιμοποιούνται για να εξηγήσουν τη βία ενάντια στις γυναίκες είτε αγνοούν τη διάσταση του φύλου είτε μειώνουν την αξία του ως ένα επεξηγηματικό παράγοντα. Η βία των ανδρών απέναντι στις γυναίκες είναι προϊόν κοινωνικών ιεραρχικών συνθηκών. Για να κατανοήσουμε την ανδρική συμπεριφορά πρέπει να κάνουμε εμφανή τον τρόπο με τον οποίο οι άνδρες είναι τοποθετημένοι στο δικό τους σχήμα κυριαρχίας, το πατριαρχικό. Πατριαρχία είναι οι κοινωνικές ρυθμίσεις που προσφέρουν προνόμια στους άντρες. Υπάρχουν πατριαρχικά συστήματα και σε μάκρο επίπεδο (γραφειοκρατία, κυβέρνηση, νόμος, αγορά, θρησκεία), και σε μικρό επίπεδο (αλληλεπιδράσεις, οικογένειες, οργανώσεις, σχέσεις μεταξύ συντρόφων). Ο όρος “πατριαρχία” είναι χρήσιμος γιατί στρέφει το βλέμμα στο κοινωνικό πλαίσιο και στον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας (με το φύλο ως οργανωτικό χαρακτηριστικό) και όχι ατομικά στους άντρες οι οποίοι έχουν ως κίνητρο την κυριαρχία. Όμως, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως υπάρχουν πολλές δυναμικές εξουσίας στα πατριαρχικά συστήματα. Η βία εναντίον των γυναικών δε μπορεί να κατανοηθεί ως μια απλή φόρμουλα “καταπιεστή και καταπιεζόμενου”. Τα πατριαρχικά συστήματα πρέπει να γίνονται κατανοητά ως “εδάφη εξουσίας” στα οποία και οι άντρες και οι γυναίκες ασκούν διαφορετικά είδη εξουσίας και σε διαφορετικό βαθμό (Hunnicut, 2009). Ο Foucault (2005) τόνισε πως η εξουσία δεν είναι μονοδιάστατη και δεν την κατέχει ένα μόνο άτομο αλλά κυκλοφορεί και διανέμεται μέσα σε όλες τις πτυχές των σχέσεών μας με τον εαυτό μας, τους άλλους και το κράτος.

II. Ψυχολογικές θεωρίες:

Μία από τις πιο αναγνωρισμένες ψυχολογικές ερμηνείες είναι εκείνη που προσφέρει η *θεωρία της προσωπικότητας* του Lombrosso. Η κεντρική ιδέα αυτής της θεωρίας έγκειται στο ότι το έγκλημα ή η επιθετικότητα δεν είναι αποτέλεσμα επιλογής και ελεύθερης βούλησης διότι το άτομο γεννιέται εγκληματίας. Επομένως δεν υπάρχει ατομική ευθύνη αλλά αναγνωρίζεται μόνο η κοινωνική ευθύνη που σχετίζεται με το σωστό τρόπο αντιμετώπισης του επικίνδυνου εγκληματία. Ο Lombrosso μάλιστα υποστήριξε πως ο “γεννημένος εγκληματίας” ανήκει σε ένα συγκεκριμένο ανθρωπολογικό τύπο. Αυτή η μονολιθική ερμηνεία που δέχεται ότι

μόνο βιολογικοί παράγοντες ευθύνονται για την εγκληματική συμπεριφορά, εγείρει ένα βασικό ερώτημα: «από τη στιγμή που τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του ανθρωπολογικού τύπου κληρονομούνται, μήπως κληρονομείται και η βίαιη συμπεριφορά (μήπως είναι θέμα γονιδίων);». Το ερώτημα αυτό, με τη σειρά του, μπορεί να οδηγήσει σε πρακτικές στειρώσεις, αναγκαστικές διακοπές της κύησης, ακόμα και σε γενοκτονίες, ως ένα τρόπο “αντιμετώπισης” της επιθετικότητας (Σπινέλλη, 2005).

Η θεωρία κοινωνικής μάθησης του Bandura αναφέρει πως τα παιδιά μαθαίνουν να αποδέχονται τη βία μέσω της έκθεσης σε μια βίαιη συμπεριφορά, της κοινωνικής παρατήρησης αυτής της συμπεριφοράς και της, μετέπειτα, μίμησής της. Η ανθρώπινη συμπεριφορά διαμορφώνεται μέσα από τις καθημερινές εμπειρίες, κυρίως της πρώιμης παιδικής ηλικίας. Με δεδομένο ότι τα άτομα που βρίσκονται σε στενή επικοινωνία, μιμούνται το ένα το άλλο και ότι η μίμηση διαχέεται από πάνω προς τα κάτω (δηλαδή τα παιδιά μιμούνται τους γονείς, οι φτωχοί τους πλούσιους κλπ), η επιθετικότητα μπορεί να εξηγηθεί μέσα στο πλαίσιο της κοινωνικής μάθησης αφού το βίαιο άτομο, φέρεται βίαια επειδή έχει εκτεθεί σε σκηνές βίας ή έχει υπάρξει το ίδιο θύμα βίας – κυρίως από το οικογενειακό περιβάλλον. Επίσης, είναι πιθανό η βίαιη αυτή συμπεριφορά να έχει δεχθεί θετική ενίσχυση από το εγγύτερο περιβάλλον. Έτσι, το άτομο δεν οδηγείται απλώς στην επανάληψη της εν λόγω συμπεριφοράς αλλά και στην εσωτερικευμένη αποδοχή της μέσω της ηθικής και κοινωνικής δικαιολόγησής της (Σκλάβου, 2008).

Μία άλλη ψυχολογική θεωρία είναι εκείνη του Bowlby για την *προσκόλληση*. Η θεωρία αυτή αναφέρεται στο συναισθηματικό δεσμό μεταξύ του βρέφους και του φροντιστή (συνήθως της μητέρας του) και στο πως ο δεσμός αυτός επηρεάζει την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου. Όταν ο φροντιστής προσφέρει ασφάλεια και προστασία, τότε δημιουργείται ασφαλής δεσμός, που οδηγεί το βρέφος, μεγαλώνοντας, να έχει μια θετική εικόνα του εαυτού του και να αναπτύξει υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις. Από την άλλη μεριά, η αντιφατική και ασυνεπής συμπεριφορά του φροντιστή προάγει ένα μη ασφαλές δεσμό μεταξύ αυτού και του βρέφους που μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη αρνητικής αυτό-εικόνας και δυσπροσαρμοστικών (κυρίως εχθρικών) διαπροσωπικών σχέσεων. Υπάρχουν τέσσερα είδη δεσμών: ασφαλής, αποφευκτικός, φοβικός και αμφιθυμικός. Έχει βρεθεί

πως ο αποφευκτικός τύπος συνδέεται με υψηλότερα ποσοστά κακοποιητικής συμπεριφοράς (Lawson & Malnar, 2011).

Στη *θεωρία ευαλωτότητας* γίνεται λόγος για την ευάλωτη φύση των γυναικών. Συγκεκριμένα, οι μητέρες συμβάλλουν στη διατήρηση των στερεοτύπων που σχετίζονται με τα δύο φύλα, ανατρέφοντας τα αγόρια να είναι δυνατά, θαρραλέα και να μην κλαίνε, οδηγώντας έτσι τα σε μια αυτό-αστυνόμευση της αρρενωπότητάς τους. Αντίθετα, τα κορίτσια μαθαίνουν να είναι γλυκομίλητα, ευγενικά συγκαταβατικά και επικεντρωμένα στις ανάγκες των άλλων (Hirigoyen, 2007). Πιέζονται ώστε να χωρέσουν στη στενή εφαρμογή της ιδανικής και ευάλωτης γυναικείας ταυτότητας, η οποία κατασκευάζεται και διαιώνίζεται όχι μόνο από την οικογένεια αλλά και από άλλα πολιτισμικά στοιχεία, όπως τα παραμύθια. Για παράδειγμα, η Σταχτοπούτα, η Ωραία Κοιμωμένη, η Χιονάτη και η Ραπουνζέλ χαρακτηρίζονται όλες από ομορφιά, παθητικότητα, αθωότητα και θυματοποίηση. Είναι αρχετυπικές φιγούρες αγαθών γυναικών, σύμβολα αβάσταχτου κομοφορμισμού – θύματα εξ ορισμού. Ποτέ δε σκέφτονται, δεν δρουν, δεν παίρνουν πρωτοβουλίες, δεν αντιμετωπίζουν τις αντιξοότητες, δεν αντιστέκονται, δεν προκαλούν, δεν αμφισβητούν. Η αξία της εκάστοτε ηρωίδας καθορίζεται από το βλέμμα των ανδρών και από την ομορφιά της. Στα πατριαρχικά οικογενειακά συστήματα, οι γυναίκες μαθαίνουν να φοβούνται την επιθυμία τους και να νιώθουν ντροπή για το σώμα τους, ενώ την ίδια στιγμή αναζητούν το βλέμμα του “σωστού” άντρα που θα τις επιβεβαιώσει (Aldama, 2003). Η γυναίκα καθίσταται πάντα το αντικείμενο της αγάπης και της παρατήρησης ενώ ο άντρας το υποκείμενο. Αυτή η αντικειμενοποίηση, δημιουργεί ένα γόνιμο έδαφος για την κακοποίηση (Seuffert, 1999). Τέλος, η ευαλωτότητα που καλλιεργείται, είναι ένας από τους σημαντικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην παραμονή της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση. Στη συζυγική σχέση, οι γυναίκες θεωρούνται υπεύθυνες για την επιτυχία του γάμου, τόσο ώστε να αισθάνονται ότι έχουν αποτύχει οι ίδιες αν ο σύντροφος εμφανίσει βίαιη συμπεριφορά. Ντρέπονται που δε στάθηκαν ικανές να αλλάξουν την κατάσταση, ντρέπονται που δέχονται να τις μεταχειρίζονται έτσι, ντρέπονται που εμφανίζονται στα μάτια του κόσμου ανίκανες να ικανοποιήσουν το σύντροφό τους, ανίκανες να δημιουργήσουν ένα ευτυχισμένο σπίτι (Hirigoyen, 2007).

Η θεωρία μαθημένης αβοηθησίας του Seligman διακρίνεται σε τρία βασικά στοιχεία: (1) έχουμε γνώση για το τι πρόκειται να συμβεί, (2) σκεφτόμαστε και αναπαριστούμε νοητικά αυτό που θα συμβεί, (3) αντιδρούμε απέναντι σε αυτό που συμβαίνει. Αν θεωρούμε ότι δε μπορούμε να ελέγξουμε αυτό που μας συμβαίνει, είναι δύσκολο να πιστέψουμε ότι θα μπορέσουμε ποτέ να το αλλάξουμε, ακόμη και αν αργότερα παρατηρήσουμε μία θετική αλλαγή. Οι άνθρωποι που έχουν εξωτερικό παρά εσωτερικό κέντρο ελέγχου, δηλαδή αυτοί που πιστεύουν ότι το εκάστοτε πρόβλημα που μπορεί να αντιμετωπίζουν είναι αποτέλεσμα εξωτερικών παραγόντων και, επομένως, δε μπορούν να κάνουν κάτι για να το αλλάξουν, γίνονται πιο εύκολα θύματα βίας (Walker, 1980). Το σημαντικότερο στοιχείο της μαθημένης αβοηθησίας είναι η νοητική αναπαράσταση του ενδεχόμενου γεγονότος, η οποία σχετίζεται με τις σκέψεις και τις πεποιθήσεις που το άτομο αποκτά σταδιακά. Δεν έχει σημασία το τι μπορεί να συμβεί στην πραγματικότητα, αλλά το τι φαντάζεται το άτομο ότι θα συμβεί (Σκλάβου, 2008).

Μια άλλη ερμηνεία του φαινομένου Β.Ε.Σ. προσφέρεται από τον Fromm (1971) και σχετίζεται με την άμυνα του ανθρώπου όταν έρχεται αντιμέτωπος με το *φόβο του μπροστά στην ελευθερία*. Ένας τρόπος άμυνας, λοιπόν, είναι ο ολοκληρωτισμός, η τάση εγκατάλειψης του ατομικού εγώ και η συγχώνευσή του με κάποιον άλλο εγώ ώστε να αποκτήσει το ατομικό εγώ τη δύναμη που του λείπει. Μία τέτοια τάση είναι αυτή της υποταγής και της κυριαρχησης (μαζοχισμός και σαδισμός) που παρατηρείται και στις βίαιες σχέσεις μεταξύ των ερωτικών συντρόφων. Μαζοχιστικές τάσεις είναι τα αισθήματα κατωτερότητας, αδυναμίας και ατομικής ασημαντότητας. Σαδιστικές τάσεις είναι να κάνεις τους άλλους να εξαρτώνται από σένα, να ασκείς απόλυτη και απεριόριστη δύναμη επάνω τους ώστε να τους μετατρέπεις σε απλά όργανα («Έκανα τόσα πολλά για σένα ώστε τώρα να δικαιούμαι να πάρω σε αντάλλαγμα ό,τι θέλω»). Ο σαδιστής έχει ανάγκη το πρόσωπο που εξουσιάζει, αφού το αίσθημα της δύναμής του πηγάζει από το γεγονός ότι είναι ο κυρίαρχος κάποιου. Οπότε μπορεί ένας άντρας να μεταχειρίζεται τη γυναίκα του με σαδισμό και να της επαναλαμβάνει ότι είναι ελεύθερη να φύγει όποτε θέλει. Όμως, στην πραγματικότητα, μπορεί να της δώσει τα πάντα εκτός από ένα, το δικαίωμα να είναι ελεύθερη και ανεξάρτητη. Αν εκείνη έχει το θάρρος και του δηλώσει ότι θα τον εγκαταλείψει, αυτός θα νιώσει απεγνωσμένος και θα την παρακαλέσει να μην τον αφήσει. Συνήθως

επειδή αυτή φοβάται να επιβληθεί στον εαυτό της, θα τον πιστέψει και θα μείνει. Στο σημείο αυτό ο κύκλος της βίας αρχίζει ξανά. Το μαζοχιστικό άτομο, κάνοντας μεγαλύτερο το φόβο της κακοποίησης, προσπαθεί να θεραπεύσει το φόβο της ελευθερίας. Αν κατορθώσει να υποβιβάσει το ατομικό του εγώ στο τίποτα, αν μπορέσει να ξεπεράσει τη γνώση της μοναδικότητάς του, τότε απαλλάσσει τον εαυτό του απ' αυτή τη σύγκρουση, από την τελική ευθύνη για την τύχη του εγώ του και με αυτό απαλλάσσεται από την αμφιβολία του τι απόφαση θα πάρει. Απαλλάσσεται, κυρίως, από την αμφιβολία του ποιο είναι το νόημα της ζωής του και ποιος είναι "αυτός". Στα ερωτήματα αυτά δίνει απαντήσεις η σχέση του προς την εξουσία στην οποία έχει προσκολληθεί. Το αντίτιμο για την ανακούφιση από τον πόνο είναι η απώλεια της ελευθερίας, η σχηματοποιημένη ζωή.

III. Ο κύκλος της βίας

Η Walker (1980) διατύπωσε τη θεωρία του κύκλου της βίας, ο οποίος περιλαμβάνει 3 στάδια:

Στο πρώτο στάδιο αρχίζει να καλλιεργείται ένα κλίμα αυξανόμενης έντασης κατά το οποίο παρατηρούνται ελάχιστα κακοποιητικά περιστατικά. Το θύμα προσπαθεί να ηρεμήσει το θύτη, τον φροντίζει, γίνεται υποχωρητικό σε κάθε του ιδιοτροπία, εναλλακτικά, προσπαθεί να τον αποφύγει. Όμως, μην αντιδρώντας και προσπαθώντας να αποτρέψει την κλιμάκωση του θυμού του, του μεταδίδει το μήνυμα ότι δέχεται την κακοποιητική του συμπεριφορά, σχεδόν ως νόμιμα κατευθυνόμενη προς αυτό (το θύμα). Γίνεται, δηλαδή, έμμεσα συνένοχος του. Η σύζυγος δεν επιτρέπει στον εαυτό της να θυμώσει με τον θύτη, αρνείται την κατάσταση και προσπαθεί να την εκλογικεύσει εικάζοντας πως της αξίζει αυτή η αντιμετώπιση. Μπορεί να εκλάβει κάποιον εξωτερικό παράγοντα ως υπεύθυνο για το ξέσπασμα του βίαιου συντρόφου της, διότι είναι πιο εύκολο να αρνηθεί τον θυμό της αν ο λόγος που κακοποιείται είναι εξωτερικοί παράγοντες και όχι ο ίδιος ο θύτης. Σε αυτή την περίπτωση, δικαιολογεί την αδράνειά της, υποστηρίζοντας ότι δε μπορεί να κάνει τίποτα για να αλλάξει την κατάσταση. Ο θύτης, γνωρίζοντας ότι η συμπεριφορά του είναι λανθασμένη, φοβάται ότι η σύντροφός του θα τον εγκαταλείψει. Έτσι, γίνεται περισσότερο καταπιεστικός και κτητικός, ελπίζοντας ότι η βιαιότητά του θα την κρατήσει αιχμάλωτη. Η ίδια,

μαθαίνει με τον καιρό ότι είναι αδύναμη να αποτρέψει την ολοκλήρωση των σταδίων του κύκλου. Τα κακοποιητικά περιστατικά συμβαίνουν όλο και πιο συχνά και ο θυμός αποκτά μεγαλύτερη διάρκεια. Κάποιες γυναίκες, βλέποντας την ένταση να αυξάνεται, απομακρύνονται από συγγενείς και φίλους επειδή φοβούνται ότι μπορεί να αναστατώσουν τον θύτη ή να προκαλέσει και σε αυτούς κακό. Το θύμα, εξουθενωμένο από το συνεχές άγχος, συνήθως αποσύρεται, φοβούμενο ότι οποιαδήποτε κίνησή του θα παρερμηνευθεί και θα προκαλέσει την έκρηξη του θύτη. Καθώς ο θύτης παρατηρεί την απόσυρση του θύματος, αρχίζει να κινείται πιο πιεστικά προς αυτό. Η ένταση μεταξύ τους γίνεται αβάσταχτη.

Το δεύτερο στάδιο έχει μικρότερη διάρκεια από το πρώτο και το τρίτο και χαρακτηρίζεται από οξεία κακοποιητικά περιστατικά, τα οποία λειτουργούν εκφορτίζοντας την ένταση που έχει δημιουργηθεί κατά το πρώτο στάδιο. Συνήθως διαρκεί από 2 ως 24 ώρες. Η αναμονή για το τι θα συμβεί προκαλεί έντονο ψυχολογικό στρες στη γυναίκα. Είναι αγχωμένη, μελαγχολική και παραπονιέται για ψυχοσωματικά συμπτώματα. Δεν κοιμάται τα βράδια, χάνει την όρεξή της ή κοιμάται πάρα πολύ και είναι συνεχώς κουρασμένη, έχει πονοκεφάλους, υψηλή αρτηριακή πίεση και ταχυπαλμία. Μόνο ο θύτης μπορεί να βάλει ένα τέλος στη δεύτερη φάση. Η μόνη επιλογή της γυναίκας είναι να βρει ένα ασφαλές μέρος να κρυφτεί. Άλλες γυναίκες που γνωρίζουν από την εμπειρία τους ότι θα ακολουθήσει το τρίτο στάδιο της ηρεμίας, προτιμούν να τελειώσει όσο το δυνατόν πιο σύντομα το δεύτερο στάδιο, προκαλώντας οι ίδιες τελικά τον θύτη, παρά να συνεχίσουν να φοβούνται. Η βία έχει ένα στοιχείο υπερβολής και ο άντρας δε μπορεί να σταματήσει ακόμη και αν η γυναίκα είναι σοβαρά τραυματισμένη. Υπάρχει επίσης μία αίσθηση αποστασιοποίησης από την πραγματική επίθεση. Κάποιες γυναίκες λένε ότι ένιωθαν να παρακολουθούσαν από πάνω τον ασώματο εαυτό τους να ρίχνεται στον τοίχο ή στα σκαλιά. Όταν συμβεί το κακοποιητικό περιστατικό, συνήθως ακολουθεί αρχικό σοκ και, έπειτα, άρνηση και δυσπιστία ότι όντως συνέβη. Και ο θύτης και το θύμα προσπαθούν να βρουν τρόπους να εκλογικεύσουν τη σοβαρότητα των επιθέσεων. Οι κακοποιημένες γυναίκες βιώνουν τα ίδια συμπτώματα με τα θύματα καταστροφών, τα οποία υποφέρουν από συναισθηματική κατάρρευση 22 με 28 ώρες μετά την καταστροφή. Μέσα στα συμπτώματα περιλαμβάνονται η απάθεια, η κατάθλιψη και το αίσθημα αβοήθητου. Τείνουν να παραμένουν απομονωμένες για τις πρώτες 24

ώρες τουλάχιστον. Δεν τηλεφωνούν στην αστυνομία επειδή δεν πιστεύουν ότι θα μπορέσει να τις βοηθήσει (Όταν φύγει η αστυνομία, η γυναίκα θα μείνει ξανά μόνη με τον θύτη και αυτή τη φορά περισσότερο φοβισμένη ότι μπορεί να την κακοποιήσει. Γι' αυτό άλλωστε, στην περίπτωση που κάποιος γείτονας καλέσει την αστυνομία, το θύμα επιτίθεται στους αστυνομικούς, προσπαθώντας να αποδείξει την πίστη του και την υπακοή του στο θύτη, ελπίζοντας ότι με αυτόν τον τρόπο δε θα κακοποιηθεί περισσότερο).

Στο τελευταίο στάδιο ο θύτης επιδεικνύει καλοσύνη και μεταμελημένη συμπεριφορά (γι' αυτό, το στάδιο αυτό, ονομάζεται και “μήνας του μέλιτος”). Ικετεύει για συγχώρεση και υπόσχεται ότι δε θα ξαναπαρουσιάσει την ίδια συμπεριφορά. Πιστεύει ότι μπορεί να ελέγξει τον εαυτό του από δω και μπρος. Ο λογικός και στοργικός χαρακτήρας του θύτη σε αυτό το στάδιο, ενισχύει την ελπίδα της συντρόφου ότι μπορεί να αλλάξει. Της υπενθυμίζει πόσο πολύ την έχει ανάγκη και υποστηρίζει ότι κάτι πολύ άσχημο θα του συμβεί αν τον εγκαταλείψει. Το ζευγάρι που ζει κάτω από αυτές τις συνθήκες γίνεται συμβιωτικό ζευγάρι², συνενώνεται με τέτοιο τρόπο ώστε και οι δύο να χάνουν την ακεραιότητά τους και να αλληλεξαρτώνται σε απόλυτο βαθμό. Όταν κάποιος από τους δύο επιχειρήσει να φύγει, οι ζωές και των δύο επηρεάζονται δραστικά. Η τρίτη φάση είναι πιο σύντομη από την πρώτη.

Όταν η βίαιη συμπεριφορά παγιωθεί, οι κύκλοι επαναλαμβάνονται σαν σπειροειδές σχήμα που βαίνει επιταχυνόμενο στο χρόνο με αυξανόμενη ένταση. Βαθμιαία, η περίοδος ύφεσης μειώνεται και το όριο ανοχής της γυναίκας ευρύνεται. Η γυναίκα καταλήγει να βρίσκει αυτή τη βία φυσιολογική, και μάλιστα δικαιολογημένη (Hirigoyen, 2007). Βέβαια, αυτό που παρατηρούμε στον κύκλο της βίας είναι ότι αναλύεται παίρνοντας ως δεδομένο πως το κακοποιητικό περιστατικό δε συμβαίνει για πρώτη φορά. Συγκεκριμένα, στην πρώτη και δεύτερη φάση, η Walker αναφέρει πως η γυναίκα «γνωρίζει από την εμπειρία της» πως θα ακολουθήσει το δεύτερο και τρίτο στάδιο, οπότε δρα αναλόγως (όπως προαναφέρθηκε, όταν βρίσκεται στο δεύτερο και πιο επώδυνο στάδιο, προσπαθεί να προκαλέσει η ίδια τον θύτη ώστε να μεταβούν πιο γρήγορα στο τρίτο στάδιο, το

² Έτσι μεταφράζεται ο όρος “symbiotic pair”.

“μήνα του μέλιτος”, και να μην υποφέρει πια). Αυτό όμως δημιουργεί μια ελλειμματική ερμηνεία καθώς αναλύει τη βίαιη σχέση από το σημείο που αυτή έχει ήδη εδραιωθεί. Οπότε, το ερώτημα «γιατί η γυναίκα δέχεται εξ αρχής την κακοποιητική συμπεριφορά» παραμένει.

Τέλος, ένα στοιχείο που πρέπει να τονίσουμε είναι πως οι θεωρίες που προαναφέρθηκαν, μπορούν να είναι χρήσιμες όταν τις αντιμετωπίζουμε ως ένα μέσο που μας δίνει μία γενική τάση και όχι ως το μοναδικό εργαλείο που ερμηνεύει σε απόλυτο βαθμό τη συμπεριφορά του θύτη, πολλές φορές ψυχολογιοποιώντας την. Γι’ αυτό το λόγο, κάποιες θεωρίες δέχονται μεγάλη κριτική. Για παράδειγμα, ο Poon (2011) τονίζει πως εάν ο θύτης συμπεριφέρεται με τρόπο που δεν είναι επιθετικός, ερμηνεύουμε αυτή τη συμπεριφορά ισχυριζόμενοι πως το θύμα αρνείται την πραγματικότητα και προσπαθεί να υποβαθμίσει τη βία που υφίσταται. Εναλλακτικά, περιγράφουμε αυτή τη συμπεριφορά ως μία μορφή χειρισμού, ή χρησιμοποιώντας τον κύκλο της βίας της Walker, ισχυριζόμενοι πως το ζευγάρι διανύει το “μήνα του μέλιτος”. Αντί να θεωρήσουμε την “καλοσύνη” του θύτη ως μία ένδειξη της πολύπλευρης προσωπικότητάς του, κατασκευάζουμε αυτή την καλοσύνη ως χειριστική και ανειλικρινή. Κατανοούμε, επομένως, ότι είναι ανάγκη οι εκάστοτε θεωρίες να ανατροφοδοτούνται με κριτική σκέψη και να μη γίνονται αντιληπτές ως αντικειμενικά εργαλεία που ερμηνεύουν όλες τις περιπτώσεις κακοποίησης αλάνθαστα.

4. Ορισμοί βίας

Υπάρχουν τρεις βασικοί ορισμοί που χρησιμοποιούνται για να κατονομάσουν τη βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων. Αυτοί είναι η πατριαρχική τρομοκρατία, η βίαιη αντίσταση και η κοινή ή περιστασιακή βία μεταξύ συντρόφων. Τα διαφορετικά είδη βίας διαχωρίζονται μεταξύ τους βάση κάποιων παραμέτρων, όπως της γενικότητας της βίαιης συμπεριφοράς (κατευθύνεται μόνο προς το σύντροφο ή και σε άλλους),

της σοβαρότητας των βίαιων επεισοδίων και του κινήτρου (χρησιμοποιείται εργαλειακά ή εκφραστικά³) (Langhinrichsen-Rohling, 2010).

Σύμφωνα με τον κοινωνιολόγο Michael Johnson (1995), η *πατριαρχική τρομοκρατία*⁴ είναι προϊόν πατριαρχικών παραδόσεων κατά τις οποίες οι άντρες είθισται να ελέγχουν τις γυναίκες “τους”. Είναι μια μορφή τρομοκρατικού ελέγχου των γυναικών από τους συζύγους τους που περιλαμβάνει συστηματική χρήση βίας αλλά και οικονομική υποτέλεια, απειλές, απομόνωση και άλλες τακτικές ελέγχου. Ο όρος πατριαρχική τρομοκρατία έχει το πλεονέκτημα ότι επικεντρώνεται στο θύτη, παρά στο θύμα και εστιάζει στη συστημική, εκούσια φύση της βίας.

Στην πατριαρχική τρομοκρατία, οι ξυλοδαρμοί παρατηρούνται κατά μέσο όρο πάνω από μία φορά την εβδομάδα και με το πέρασ του χρόνου, η σοβαρότητά τους κλιμακώνεται. Η κλιμάκωση σε αυτήν την περίπτωση μπορεί να συμβεί με δύο τρόπους. Πρώτον, αν η σύντροφος αντισταθεί στον έλεγχο, ενδέχεται ο άντρας να κλιμακώσει το επίπεδο της βίας μέχρι να την υποτάξει. Δεύτερον, ακόμη και αν αυτή υποταχθεί, αυτός μπορεί να παρακινηθεί όχι μόνο από την ανάγκη για έλεγχο αλλά και από την ανάγκη επίδειξης του ελέγχου, έτσι ώστε καμία συμμόρφωση να μη μπορεί να διασφαλίσει στη γυναίκα ότι δε θα κακοποιηθεί περισσότερο (Johnson, 1995).

Η βία στη συγκεκριμένη περίπτωση εκκινεί σχεδόν αποκλειστικά από τον άντρα. Οι περισσότερες γυναίκες σπάνια προσπαθούν να αντεπιτεθούν και από αυτές που το κάνουν, περίπου το ένα τρίτο παραιτείται αμέσως, αφήνοντας μόνο μια μειοψηφία περιπτώσεων στις οποίες οι γυναίκες απαντούν με βία για λόγους αυτοάμυνας. Εδώ

³ Τη συγκεκριμένη παράμετρο θα την αναλύσουμε εκτενέστερα στο κεφάλαιο *Ο Λόγος των ανδρών για την κακοποίηση*.

⁴ Έτσι μεταφράζεται ο όρος Patriarchal terrorism. Η πατριαρχική τρομοκρατία μετονομάστηκε *τρομοκρατία μεταξύ συντρόφων (intimate terrorism)* έτσι ώστε να μην εστιάζει τόσο στο γένος του θύτη αλλά στο εξαναγκαστικό και ελεγκτικό πρότυπο που παρατηρείται στις σχέσεις και να ερμηνεύει και την βία μεταξύ ομοφυλόφιλων ζευγαριών (Langhinrichsen-Rohling, 2010).

μιλάμε για τη *βίαη αντίσταση*⁵. Κάποια θύματα απαντούν με βία ως μια ενστικτώδη αντίδραση στην επίθεση που δέχονται και συμβαίνει με το πρώτο χτύπημα, σχεδόν χωρίς σκέψη. Σε άλλες περιπτώσεις, η γυναίκα θα απαντήσει με βία μόνο όταν συνειδητοποιήσει ότι οι επιθέσεις θα συνεχιστούν για πάντα αν δεν κάνει κάτι για να τις σταματήσει. Για τις περισσότερες γυναίκες που έχουν ετεροσεξουαλικές σχέσεις, η διαφορά σωματικού μεγέθους μεταξύ των ιδίων και των συντρόφων τους διαβεβαιώνει ότι η βίαη αντίσταση δε θα έχει αποτέλεσμα και ίσως κάνει τα πράγματα χειρότερα. Έτσι στρέφονται σε άλλους τρόπους αντιμετώπισης της κατάστασης. Για κάποιες, τελικά, φαίνεται ότι ο μόνος τρόπος να ξεφύγουν από αυτή τη σχέση είναι σκοτώνοντας τον σύντροφό τους (Johnson, 2011).

Αυτά τα μοντέλα έχουν οδηγήσει τους ερευνητές της φεμινιστικής παράδοσης να εξάγουν το συμπέρασμα ότι η βία ενάντια στις γυναίκες έχει τις ρίζες της στην πατριαρχική δομή της οικογένειας (Johnson, 1995). Ωστόσο, μία εύστοχη παρατήρηση της Cynthia Ezell, όπως εντοπίζεται στον Tracy (2007) είναι πως η πατριαρχία δεν είναι υπεύθυνη για μία ατομική βίαη πράξη ενός άντρα απέναντι στη γυναίκα του. Δημιουργεί όμως τις συνθήκες στις οποίες θα ωριμάσει η ιδέα της κακοποίησης. Ένα αδύναμο ανοσοποιητικό σύστημα δε δημιουργεί τον ιό που οδηγεί στη θανατηφόρα λοίμωξη αλλά παρέχει το περιβάλλον στο οποίο ο ιός θα ευδοκιμήσει και θα σκοτώσει. Πατριαρχικές πεποιθήσεις αποδυναμώνουν το συζυγικό σύστημα, έτσι ώστε ο θανατηφόρος ιός της βίας να αποκτήσει το φρούριό του.

Ένα τρίτο είδος βίας, που επεσήμανε ο Johnson (2006, 2011), είναι η *κοινή βία μεταξύ συντρόφων*, ή αλλιώς, *περιστασιακή βία μεταξύ συντρόφων*⁶, η οποία είναι λιγότερο έμφυλο προϊόν ή προϊόν πατριαρχίας. Λαμβάνει χώρα όταν οι διαφωνίες του ζευγαριού μετατρέπονται σε συγκρούσεις που καταλήγουν σε επιθετικότητα και βία, υποκινούμενη από την ανάγκη ελέγχου μιας συγκεκριμένης κατάστασης και όχι από μια πιο γενικευμένη ανάγκη του ενός συντρόφου να έχει την εξουσία στη σχέση. Σε κάποιες περιπτώσεις συμβαίνει μόνο ένα ήσσονος σημασίας βίαιο περιστατικό, αλλά

⁵ Έτσι μεταφράζεται ο όρος “Violent resistance”.

⁶ Έτσι μεταφράζονται οι όροι “common couple violence” και “situational couple violence”.

σε άλλες παρατηρείται μια παρατεταμένη και χρόνια κακοποιητική συμπεριφορά. Το συγκεκριμένο είδος βίας, σπανίως γίνεται απειλητικό για τη ζωή και η έντασή του συνήθως δεν κλιμακώνεται (Olson, 2002).

Εν κατακλείδι, θα αναφερθούμε σε δύο ακόμη όρους που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια του Λόγου της κακοποίησης. Η *κακοποιημένη γυναίκα* είναι ένας όρος ο οποίος αμφισβητείται από πολλούς ερευνητές γιατί εστιάζει στο θύμα, γεγονός που υπονοεί ότι το μοτίβο που τίθεται υπό αμφισβήτηση σχετίζεται με τη γυναίκα και όχι με τον άντρα που είναι στην πραγματικότητα υπεύθυνος συμπεριφορικά και ηθικά (Johnson, 1995). Όμως, η Morrison (2006) υποστηρίζει πως ο όρος “κακοποιημένη γυναίκα” είναι απαραίτητη κατασκευή στα πλαίσια του νόμου, λόγω της ανάγκης ύπαρξης ενός ατόμου που θα μπορεί να διεκδικήσει τα δικαιώματά του και που χρειάζεται προστασία. Στην απουσία ενός θύματος, δεν υπάρχει ανάγκη για νομοθεσία. Γι’ αυτή την ανάγκη νομοθεσίας μίλησε και η Παντεράκη (1997), η οποία τόνισε πως η έλλειψη θεσμών προστασίας των κακοποιημένων γυναικών νομιμοποιεί τη βία ως κάτι φυσικό που συμβαίνει στον κλειστό ιδιωτικό χώρο της οικογένειας. Η βεβαιότητα του δράστη ότι δε θα καταγγεληθεί η κακοποίηση του δίνει τη δυνατότητα να συνεχίσει τη χρήση της βίας.

Τέλος, αποφεύγεται και ο όρος “ένδοοικογενειακή βία”, καθώς υπονοεί ότι το ζευγάρι μοιράζεται την ίδια κατοικία. Στην πραγματικότητα, πολλά από τα θύματα βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων δε ζουν μαζί ή η βία ξεκίνησε πριν συζήσουν και συνεχίστηκε ακόμη και μετά το φυσικό χωρισμό (Hattery, 2009).

Σχετικά με την επικράτηση των διαφορετικών ορισμών βίας που αναφέραμε, είναι δύσκολο να παρουσιάσουμε μια αντικειμενική εικόνα του συνολικού δείγματος λόγω του ότι η βία, όπως συχνά διαπιστώνεται, είναι “αθέατη”. Αυτό σημαίνει πως είναι πολύ πιθανό οι έρευνες να φθάνουν μόνο στους πληθυσμούς στους οποίους η κακοποίηση είναι μία σχετικά μεμονωμένη αντίδραση σε μία σύγκρουση (κοινή βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων). Για παράδειγμα, άντρες που τρομοκρατούν συστηματικά τις συζύγους τους, δε θα συμφωνούσαν εύκολα να συμμετάσχουν σε μια τέτοια έρευνα και οι γυναίκες οι οποίες κακοποιούνται, θα τρομοκρατούνταν από την πιθανότητα οι σύζυγοί τους να ανακαλύψουν ότι δημοσιοποίησαν τέτοιου είδους στοιχεία. Αντίθετα, οι έρευνες που χρησιμοποιούν δεδομένα από καταφύγια,

νοσοκομεία και άλλους δημόσιους φορείς αντιπροσωπεύουν κυρίως τα θύματα που αντιμετωπίζουν πιο σοβαρές κακοποιητικές καταστάσεις (πατριαρχική τρομοκρατία). Κατανοούμε, επομένως, ότι ακόμα και οι καλύτερα σχεδιασμένες έρευνες αδυνατούν να συγκεντρώσουν πληροφορίες από το συνολικό δείγμα (Johnson, 1995).

5. Μορφές Βίας

Ένας άλλος διαχωρισμός που εντοπίζεται στα πλαίσια της συζήτησης για τη βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων είναι αυτός που σχετίζεται με τη μορφή που μπορεί να πάρει. Εδώ, θα αναλύσουμε τις πιο βασικές μορφές, που είναι η σωματική, η σεξουαλική, η ψυχολογική και συναισθηματική και, τέλος, ο οικονομικός έλεγχος.

I. Σωματική βία

Η πιο γνωστή μορφή βίας, λόγω του ότι οι επιπτώσεις της είναι πιο εύκολα παρατηρήσιμες, είναι η σωματική. Αυτό το είδος κακοποίησης κυμαίνεται από ένα χαστούκι στο πρόσωπο ή το τράβηγμα των μαλλιών, μέχρι ένα πνιγμό ως το σημείο απώλειας των αισθήσεων, σπρώξιμο από τα σκαλιά, σπάσιμο χεριών, εγκαύματα από σίδερο ή τσιγάρα, μαχαιρώματα και ακρωτηριασμούς (Harne & Radford, 2008). Επίσης, στη σωματική βία συγκαταλέγονται η στέρηση ιατρικής φροντίδας από το θύμα, η στέρηση ύπνου και η υποχρεωτική κατάποση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών. Η σωματική βία ασκείται κυρίως από τους άντρες όχι μόνο επειδή είναι πιο δυνατοί σωματικά από τις γυναίκες αλλά, επίσης, επειδή εκπαιδεύονται από την παιδική ηλικία να παλεύουν (Walker, 1980).

Παρόλο που η σχέση των ανδρών με το σώμα τους φαίνεται ουσιαστική, η Hatty (2000) παρατήρησε πως οι άντρες νιώθουν διαχωρισμένοι από τη σωματικότητά τους, βλέποντας συχνά το σώμα τους απλώς ως ένα όργανο στην υπηρεσία της επιθυμίας ή της λογικής. Όμως το αντρικό σώμα δεν είναι μόνο όργανο αλλά και όπλο που ενσωματώνει τη δύναμη. Η εμπειρία των ανδρών για το σώμα τους συνοψίζεται από συναισθήματα αποξένωσης. Οι ίδιοι πιστεύουν ότι η σωματική οντότητα δεν αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ταυτότητάς τους. Ενώ οι άντρες μπορεί να είναι αποξενωμένοι από το ζωντανό σώμα τους, οι γυναίκες μπορεί να βιώνουν αυτή την

αποξένωση μέσα από μία διαδικασία διαίρεσης, η οποία αποκόπτει το σώμα από το κοινωνικό νόημα που του αποδίδεται. Αυτή η διαίρεση επιτυγχάνεται μέσω του αντικειμενοποιούν βλέμματος του Άλλου. Η ρήξη μεταξύ του ζωντανού σώματος και του σώματος ως αντικείμενο συμβαίνει στο σημείο της ενσωμάτωσης του βλέμματος του Άλλου, μετατρέποντας το γυναικείο σώμα σε μία ξένη οντότητα.

Η αντικειμενοποίηση του σώματος εκφράζεται με τα χτυπήματα, ως ένας τρόπος να σημαδευτεί το κορμί, να διαρραγεί το σωματικό περίβλημα της γυναίκας, να γκρεμιστεί έτσι το τελευταίο φράγμα αντίστασης, για να την κατέχει ολοκληρωτικά, αφήνοντας πάνω στο σώμα της σημάδια κυριαρχίας και αποδοχής της υποταγής. Έτσι, η επίδραση επί του θύματος διατηρείται ακόμη και όταν ο θύτης απουσιάζει. Το θύμα υπακούει, ετεροκαθορίζεται, σχεδόν “τηλεκατευθύνεται” ώστε να υπάρχει ανά πάσα στιγμή επιβολή πάνω του. Έχει “προγραμματιστεί”. Αρκεί κατόπιν να ενεργοποιηθεί η τάδε συμπεριφορά ώστε να ενεργήσει όπως “αρμόζει” (Hirigoyen, 2007). Εν ολίγοις, μέσω της άσκησης φυσικής βίας επιχειρείται η απόσπαση της συναίνεσης του εξουσιαζόμενου μέλους σχετικά με τη νομιμοποίηση της εξουσίας του κυρίαρχου, η “αποικιοποίηση” του πνεύματός του μέσω της διείσδυσης στο ψυχικό του έδαφος και της διαταραχής των ορίων του (Τσουδερού, 2009). Μειώνεται με αυτόν τον τρόπο η κριτική ικανότητα και η ελεύθερη βούληση του θύματος, το οποίο εισάγεται σε ένα είδος ύπνωσης μέσω της τροποποίησης των αντιλήψεών του και της εισβολής στη σκέψη του (εκείνος που ασκεί τη βία σκέφτεται για τον άλλο, δίχως να τον λαμβάνει υπόψη του «Ακόμη και αν ισχυρίζεσαι το αντίθετο, ξέρω ότι σου αρέσει») (Walker, 1980). Η Σουλή (2010), ωστόσο, ισχυρίζεται πως σε ορισμένες περιπτώσεις, όταν το θύμα αρχίζει να εμφανίζει καταθλιπτικά συμπτώματα, ο θύτης δε βρίσκει πια νόημα να χτυπά ένα αδύναμο και άρρωστο πλάσμα. Δεν υπάρχει λόγος να επιβληθεί σε έναν άνθρωπο που δεν του αντιστέκεται καθώς αυτό δεν του δίνει δύναμη.

Ένα τελευταίο στοιχείο που πρέπει να αναφέρουμε σε αυτό το σημείο, είναι η αύξηση των περιστατικών βίας κατά την περίοδο που η γυναίκα εγκυμονεί. Η ερμηνεία της Hirigoyen (2007) αναφορικά με αυτό το φαινόμενο είναι πως όταν η γυναίκα προσφέρει “μητρικές” φροντίδες στον άντρα (του μαγειρεύει, του πλένει τα ρούχα κλπ.), είναι πιθανό ο ερχομός ενός παιδιού να θέσει σε κίνδυνο την ψυχική ισορροπία του συζύγου και να τον οδηγήσει σε βίαιες συμπεριφορές. Πιο συγκεκριμένα, η Martin (1981) κρίνει πως ένας άντρας που χτυπά την έγκυο γυναίκα

του, μπορεί να εκφράζει ζήλια απέναντι στο παιδί που θα έρθει και δυσαρέσκεια για την αλλαγή που θα φέρει στη ζωή του. Αλλά με μια ευρύτερη έννοια, μπορεί να αντιδρά ενάντια στην πίεση που ασκεί η κοινωνία στους άντρες να παντρευτούν και να αποκτήσουν παιδιά. Η κοινωνία αναμένει από έναν άντρα να εναρμονιστεί με το ρόλο του πατέρα και του συζύγου. Μάλιστα, συνηθίζεται ο ενθουσιασμός που υποδεικνύει ή όχι για την εγκυμοσύνη να γίνεται αντιληπτός ως το μέτρο της αίσθησης της υπευθυνότητάς του. Επιπροσθέτως, οι Cook και Dickens (2009) υποστηρίζουν ότι η εγκυμοσύνη περιορίζει τη σεξουαλική επαφή, γεγονός που μπορεί να προκαλέσει στο σύντροφο σεξουαλική απογοήτευση, η οποία μπορεί να εκφραστεί με βία. Παρ' όλα αυτά, η πατρότητα μπορεί να ενισχύει το εγώ κάποιων ανδρών καθώς μπορεί να αποτελέσει ένδειξη του ανδρισμού τους, οπότε η χρήση βίας προς τη σύντροφο μπορεί να ελαττωθεί κατά τη διάρκεια των εννέα μηνών ώστε να μη διακυβευτεί η ζωή του εμβρύου.

II. Σεξουαλική βία

Ένα δεύτερο είδος βίας είναι η σεξουαλική. Έτσι χαρακτηρίζεται οποιαδήποτε κατάσταση στην οποία χρησιμοποιούνται απειλές ή βία για να επιτευχθεί η συμμετοχή σε ανεπιθύμητη (από τη μεριά του θύματος) σεξουαλική δραστηριότητα. Ο εξαναγκασμός ενός ατόμου να συμμετάσχει σε τέτοιου είδους δραστηριότητες, ακόμη και αν αυτό το άτομο είναι η σύντροφος του θύτη, η οποία, κάποια άλλη χρονική στιγμή είχε συναινέσει στις σεξουαλικές δραστηριότητες, είναι μία πράξη βίαιη και επιθετική. Παρενθετικά, η Brownmiller (1975) διευκρινίζει πως ο βιασμός εισήλθε στο νομικό οπλοστάσιο από την πίσω πόρτα, ως έγκλημα κατά της ιδιοκτησίας από έναν άντρα προς έναν άλλο. Φυσικά, η ιδιοκτησία ήταν η γυναίκα. Όμως, εκτός από τον βιασμό, κάποιοι βίαιοι άντρες προάγουν στην πορνεία τη σύντροφό τους. Η μαστροπεία είναι και αυτή μια μορφή σεξουαλικής κακοποίησης (Σουλή, 2010).

Ένα κοινό χαρακτηριστικό των περισσότερων κακοποιημένων γυναικών είναι ότι δεν έχουν γνώση για το ποια σεξουαλική συμπεριφορά θεωρείται φυσιολογική, πριν γνωρίσουν τον θύτη. Συνήθως έχουν μεγαλώσει σε οικογένειες όπου η συζήτηση για το σεξ ήταν απαγορευμένη και στην ενήλική τους ζωή είναι απομονωμένες. Έτσι, η έλλειψη επικοινωνίας με άλλες γυναίκες, δεν τις βοηθά να συνειδητοποιήσουν πόσο

αλλόκοτη είναι η σεξουαλική σχέση. Το μόνο που έχει να κάνει ο θύτης είναι να αποκαλέσει τη σύντροφό του πουριτανή και τότε αυτή θα προσπαθήσει να τον ικανοποιήσει ώστε να μη θεωρηθεί παλιομοδίτισα. Συνήθως, η κακοποιημένη γυναίκα, δεν έχει το δικαίωμα να επιλέξει εάν θα ικανοποιηθεί ή όχι στις σεξουαλικές της σχέσεις. Ικανοποίηση γι' αυτή είναι να ικανοποιεί τον σύντροφό της (Walker, 1980).

Η παθολογική ζήλια είναι επίσης ένα στοιχείο της σεξουαλικής κακοποίησης. Ο σύντροφος δε μπορεί να υποφέρει την ετερότητα της γυναίκας. Θέλει να την κατέχει ολοκληρωτικά και απαιτεί απ' αυτήν μια συνεχή και αποκλειστική παρουσία. Η ζήλια του δε στηρίζεται σε κανένα πραγματικό στοιχείο αλλά πηγάζει από μια εσωτερική ένταση την οποία προσπαθεί να καταλαγιάσει με αυτόν τον τρόπο. Η γυναίκα παραμένει “άλλη” και αυτό είναι ανυπόφορο (Hirigoyen, 2007). Η Martin (1981), μάλιστα, διαπιστώνει πως εάν η σύντροφος του θύτη θεωρείται ελκυστική, ο ίδιος αισθάνεται την ανάγκη να την παραμορφώσει έτσι ώστε να είναι λιγότερο ελκυστική στους άλλους άντρες.

Οι κακοποιημένες γυναίκες κατηγορούνται μερικές φορές ότι προκαλούν σεξουαλικά τους άντρες επειδή ντύνονται πολύ προκλητικά, το μακιγιάζ τους είναι λάθος, το φόρεμά τους πολύ κοντό, το παντελόνι τους πολύ κολλητό, χαμογελούν πολύ προκλητικά, μιλούν πολύ και όλα αυτά επειδή, κατά τον θύτη, έχουν μυστικό δεσμό με κάποιον άλλο. Αντιθέτως, οι γυναίκες δηλώνουν ότι το τελευταίο πράγμα που ήθελαν είναι ένας δεσμός με κάποιον άλλον άντρα. Οι περισσότερες έχουν αρκετά προβλήματα με τον τωρινό του σύντροφο και δε μπορούν καν να φανταστούν ότι θα αντιμετωπίσουν και μία δεύτερη, παράλληλη σχέση (Walker, 1980).

Τα περισσότερα προβλήματα που εμφανίζουν οι γυναίκες που κακοποιούνται σεξουαλικά σχετίζονται με τον αισθησιασμό παρά με τη σεξουαλικότητα. Ο αισθησιασμός δεν έχει πάντα σεξουαλική φύση αλλά είναι μια καλή συναισθηματική κατάσταση και μπορεί να γίνει αντιληπτή ως η στοργική και περιποιητική συμπεριφορά που παρατηρείται στις στενές σχέσεις. Συνήθως περιλαμβάνει τις αισθήσεις της αφής, όρασης, ακοής και μπορεί να περιλαμβάνει και άλλες, όπως τη φαντασία (Walker, 1980).

Οι δύο μορφές κακοποίησης που αναφέραμε (σωματική και σεξουαλική) είναι οι περισσότερο διαδεδομένες αλλά και αναγνωρισμένες από το νομικό οπλοστάσιο. Στη δυτική παράδοση, η βία γίνεται κατανοητή ως μία σωματική εμπειρία που περιλαμβάνει σύγκρουση σωμάτων, επέκταση επώδυνου ή τραυματικού αγγίγματος, μέσα σε χώρους που δεν επιτρέπεται να συμβαίνει. Έτσι, η κακοποίηση περιλαμβάνει το ξεπέρασμα των ορίων που σχετίζονται με τον προσωπικό χώρο και, συγκεκριμένα, την παράβαση των σωματικών ορίων – του δέρματος, των μυών – μέσω του χεριού, της γροθιάς, των ποδιών ή των όπλων. Αυτή η κατασκευή της βίας εναρμονίζεται και με τα νομικά δικαιώματα της περιμέτρου του σώματος ως το καθοριστικό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας: το σώμα ως το όριο που διαχωρίζει το ένα άτομο από το άλλο (Hatty, 2000). Η σημασία του σώματος ως τον κύριο αποδέκτη της βίας, ως αυτό το κομμάτι του εαυτού μας που θα μπορούσε να πληγωθεί περισσότερο από αυτή, συνοψίζεται και στη ρήση του Freud ότι «ο πολιτισμός έκανε ένα αποφασιστικό βήμα την ημέρα που κάποιος άντρας αντικατέστησε τη λόγχη με την ύβρη». Θα μιλήσουμε όμως τώρα για μία άλλη μορφή βίας η οποία δεν κάνει πληγές στο σώμα αλλά χρησιμοποιεί την ύβρη για να ασκήσει την ίδια επιρροή. Αναφερόμαστε στην ψυχολογική και συναισθηματική βία.

III. Ψυχολογική και συναισθηματική βία

Υπάρχει μια διάκριση μεταξύ συναισθηματικής και ψυχολογικής βίας. Η πρώτη περιλαμβάνει δράσεις (όπως παράπονα, κατηγορίες, προσβολές σε δημόσιο χώρο) που σκοπό έχουν να υπονομεύσουν τον αυτοσεβασμό του θύματος, ενώ η δεύτερη έχει ως σκοπό να υπονομεύσει τη λογική σκέψη του θύματος, το οποίο αρχίζει να νιώθει ότι χάνει το μυαλό του (Outlaw, 2009).

Αυτό το είδος βίας, λοιπόν, δεν είναι μια παροδική παρέκκλιση αλλά για ένας τρόπος του σχετίζεσθαι. Υπάρχει μία απόλαυση στο να εξουσιάζεις τον άλλο με ένα μόνο βλέμμα ή απλώς με την αλλαγή του τόνου. Αυτό το είδος βίας περιλαμβάνει λεκτικές επιθέσεις, οι οποίες μπορεί να είναι σεξουαλικής φύσης (καριόλα, πουτάνα, γαμιόλα, ξεσκισμένη, μουνόπανο), υποτιμητικοί χαρακτηρισμοί που αφορούν την εμφάνιση (χοντρή, ασχημομούρα, βόδι, γελάδα) ή τις διανοητικές ικανότητες (τρελή, παρανοϊκή, παλαβή, ζουρλή, είσαι για δέσιμο, ανίκανη, ηλίθια, άχρηστη) (Σουλή,

2010). Όταν οι λεκτικές επιθέσεις γίνονται δημόσια, εκδηλώνονται με τη μορφή ειρωνείας, έτσι ώστε να αποσπάσουν την επιδοκιμασία των μαρτύρων. Αν η γυναίκα διαμαρτυρηθεί, θα της πουν ότι δεν έχει την αίσθηση του χιούμορ, ότι είναι μυγιάγγιχτη, ότι όλα τα παίρνει στραβά (Hirigoyen, 2007). Αυτό που θέλει και επιδιώκει ο σύντροφός της είναι να την κάνει να αμφιβάλλει για τις ικανότητές της, για τις δυνατότητές της, έτσι ώστε να του παραχωρήσει αμαχητί τα ηνία της ζωής της. Γι' αυτό το λόγο, ο θύτης παρουσιάζεται σαν μια σιβυλλική προσωπικότητα που προβαίνει σε αντικρουόμενες δηλώσεις ή δράσεις ώστε να προκαλέσει σύγχυση και ανασφάλεια στη σύντροφο η οποία θα φθάσει στο σημείο να αμφισβητεί τον εαυτό της, πιστεύοντας ότι φταίει η ίδια για την κακοποίηση που έχει υποστεί ή ακόμη και ότι η κακοποίηση είναι ένα αποκύημα της φαντασίας της (Σουλή, 2010). Στους λεκτικούς διαπληκτισμούς, το ζευγάρι γνωρίζεται πολύ καλά και ο κάθε σύντροφος εκμεταλλεύεται τα αδύναμα σημεία, χτυπώντας κάτω από τη ζώνη με σχόλια που πληγώνουν πολύ τον εγωισμό του άλλου (Martin, 1981).

Επιπλέον, στην ψυχολογική κακοποίηση συγκαταλέγεται και η απομόνωση. Για να δικαιωνίζεται η βία, πρέπει η γυναίκα να απομονωθεί σταδιακά από την οικογένειά της και τους φίλους της, να μην εργάζεται, να μην έχει κοινωνική ζωή. Η ζωή της πρέπει να περιστρέφεται αποκλειστικά γύρω από το σύντροφο, ο οποίος έχει ανάγκη να ασχολείται μόνο με τον ίδιο. Δεν έχει υπερβολική ανεξαρτησία, δεν ξεφεύγει από τον έλεγχό του. Μάλιστα, αρκετοί σύντροφοι μπορεί να προβούν στην κατάργηση του κινητού, του τηλεφώνου και του υπολογιστή. Η απομόνωση καταστρέφει την αίσθηση εσωτερικής δύναμης της συντρόφου, κάνοντάς τη να αισθάνεται ανήμπορη να ξεφύγει από αυτήν την κατάσταση (Walker, 1980). Είναι σαν ένα είδος θανάτου μέσα στη ζωή, μια μορφή αρτηριοσκλήρωσης της ύπαρξης.

Μία τρίτη ένδειξη ψυχολογικής κακοποίησης είναι η *αδιαφορία* στο αίσθημα τρυφερότητας. Εδώ, αγνοούνται οι ανάγκες και τα αισθήματα του άλλου ή δημιουργείται εσκεμμένα μία κατάσταση έλλειψης και στέρησης για να κρατείται η γυναίκα σε ανασφάλεια. Κατά τους Donovan και Hester (2011), η αγάπη θηλυκοποιήθηκε καθώς απαιτούσε την ανταλλαγή και την έκφραση των συναισθημάτων, την υποστήριξη και άλλα στοιχεία που ταυτίζονται με το γυναικείο ρόλο. Αυτή η θηλυκοποίηση συνδέθηκε και με τους παραδοσιακούς έμφυλους ρόλους όπου η γυναίκες αναμένεται συχνά να ολοκληρωθούν σαν άτομα όντας

ερωτευμένες και σε σχέση οικονομικής και συναισθηματικής εξάρτησης με έναν άνδρα που θα της προσφέρει το οικογενειακό πλαίσιο στο οποίο θα φροντίζει αυτόν και τα παιδιά τους. Από την άλλη μεριά, ο ανδρικός ρόλος βασίστηκε κυρίως στην υλική και οικονομική ικανοποίηση της γυναίκας, ως ένδειξη φροντίδας και στη σεξουαλική ικανοποίηση, ως ένδειξη οικειότητας. Αντίθετα, στο συναισθηματικό κομμάτι δε δίνεται η ίδια αξία και αυτό αποτελεί συνήθως αιτία απογοητεύσεων και συγκρούσεων.

Τέλος, ο έλεγχος είναι και αυτός ένα μέσο που χρησιμοποιεί ο θύτης. Μιλάμε για την κακόβουλη επίβλεψη κάποιου με την έννοια της κυριαρχίας και της εξουσίας πάνω του («Ο Κλόντ ξυπνούσε τακτικά τη γυναίκα του για να τη ρωτήσει αν κοιμόταν. Δεν άντεχε το ότι του ξέφευγε με τον ύπνο») (Hirigoyen, 2007). Γενικά, οι άνθρωποι που έχουν κακοποιηθεί ψυχολογικά, νιώθουν ότι δεν ανήκουν στον εαυτό τους, αλλά ότι ο σύντροφος έχει σχεδόν ολοκληρωτικό έλεγχο πάνω τους.

IV. Οικονομικός έλεγχος

Ο οικονομικός έλεγχος είναι και αυτός μια μορφή κακοποίησης. Εδώ ο θύτης έχει τον απόλυτο έλεγχο των εσόδων και των εξόδων του νοικοκυριού. Η διαχείριση των χρημάτων καθίσταται ένα παιχνίδι ελέγχου, συναλλαγής, παζαρέματος, εκβιασμού και εξουσίας όπου ο βίαιος σύντροφος κατέχει και διαθέτει χρήματα ανάλογα με το πόσο καλή, υπάκουη και δοτική είναι η σύντροφός του. Πολλοί βίαιοι άντρες αρνούνται να δώσουν χρήματα στα χέρια της γυναίκας αλλά επιλέγουν να τα πετάξουν στο πάτωμα. Η γυναίκα πρέπει να σκύψει ή να γονατίσει για να τα πάρει (Σουλιά, 2010).

Άλλοι σύντροφοι, επιδιώκουν να αποκτήσουν πολλά παιδιά ούτως ώστε η γυναίκα να είναι δέσμια των αναγκών των παιδιών και να μη μπορεί να εργαστεί. Στόχος είναι να την υποβάλουν σε οικονομική στέρηση ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι πιθανότητες να τους εγκαταλείψει. Σε αυτή τη μορφή βίας, η γυναίκα δεν είναι μόνο οικονομικά στερημένη αλλά και συναισθηματικά αφού νιώθει εξουθενωμένη και ταπεινωμένη όταν δεν αναγνωρίζονται ούτε οι βασικές της ανάγκες. Κυριολεκτικά, δεν έχει καμία ελευθερία. Η Walker (1980) εξηγεί αυτή την υποταγή της γυναίκας στον οικονομικό έλεγχο που υφίσταται: Πολλές γυναίκες μεταφέρθηκαν από το πατρικό τους σπίτι σε αυτό του συζύγου τους όπου το να πρέπει να εξηγήσουν πόσα

χρήματα χρειάζονταν και για ποιο λόγο τα χρειάζονταν, ήταν ένας εφηβικός τρόπος ζωής τον οποίο είχαν συνηθίσει. Η Hirigoyen (2007) προσθέτει πως ο θύτης καλύπτει την οικονομική πίεση που ασκεί στη γυναίκα του κάνοντάς της που και που ακριβά δώρα.

Γενικά, η βία μεταξύ των ερωτικών συντρόφων διασυνδέεται με τη μικροοικονομία. Τα χρήματα είναι χωρίς αμφιβολία ένα σημαντικό κομμάτι της οικογενειακής ζωής. Τα ζευγάρια ασχολούνται με το πώς να τα διατηρήσουν, πώς να τα ξοδέψουν, πώς να τα διαχειριστούν, ποιος πρέπει να τα κερδίσει και με ποιους τρόπους. Οι κανόνες της ηγεμονικής αρρενωπότητας υπαγορεύουν ότι οι “πραγματικοί” άντρες πρέπει να είναι επιτυχημένοι οικογενειάρχες τροφοδοτώντας την οικογένεια. Έτσι, όταν οι γυναίκες κατηγορούν τους άντρες για την αποτυχία τους σε αυτόν τον συγκεκριμένο ρόλο σε μια καπιταλιστική και πατριαρχική κοινωνία ή όταν οι γυναίκες έχουν μεγαλύτερο εισόδημα από τους συζύγους τους, οι άντρες ξεσπούν βίαια (Hattery, 2009).

Ίσως η οικονομική ανασφάλεια που νιώθουν οι άντρες, δημιουργεί εμμέσως το κίνητρο για βία ενάντια στις γυναίκες. Αυτή η ανασφάλεια ανακύπτει από τις κοινωνικές σχέσεις της πατριαρχίας που τοποθετεί τους άντρες ως κυρίαρχους όχι μόνο απέναντι στις γυναίκες αλλά και απέναντι σε άλλους άντρες και άλλες ομάδες που δεν καθορίζονται από το φύλο. Αν οι άντρες προκαθορίζονται ως τροφοί και πάροχοι της οικογένειας, ίσως η κακοποίηση της γυναίκας είναι περισσότερο πιθανό να συμβεί όταν οι απάνθρωπες συνθήκες εργασίας υποβιβάζουν την ικανότητα των ανδρών να ικανοποιήσουν αυτές τις κοινωνικές προδιαγραφές (Hunnicut, 2009).

Η Chodorow (1978) τοποθετεί τις ιεραρχικές φιλοδοξίες πίσω από την αρρενωπότητα. Προτείνει ότι οι άντρες διασφαλίζουν την ταυτότητά τους μέσα από το κύρος και την εξουσία. Συστήματα ανδρικής κυριαρχίας επιτρέπουν στους άντρες να αποδείξουν ότι είναι καλύτεροι και διαφορετικοί από τις γυναίκες. Όσο πιο μεγάλο το κύρος που έχει αποδοθεί στους άντρες, τόσο μεγαλύτερο και το κίνητρο να απορρίψουν την θηλυκότητα. Οι άντρες που αποκλείονται από ευκαιρίες κύρους, μπορεί να αποδεικνύουν τη διαφορά τους μέσω της βίας απέναντι στις γυναίκες.

6. Ο Λόγος των ανδρών για την κακοποίηση

Όπως παρατηρούμε μέχρι στιγμής, η περισσότερη βιβλιογραφία εστιάζει στο πως οι γυναίκες κατανοούν τη βία που δέχονται από τους συντρόφους τους. Για να σταματήσουμε, όμως, τη βία των ανδρών ενάντια στις γυναίκες, είναι χρήσιμο να κατανοήσουμε το πώς οι ίδιοι οι άντρες αντιλαμβάνονται τη βία που ασκούν. Στη συνέχεια αυτού του κεφαλαίου θα αναλύσουμε το προφίλ των ανδρών που κακοποιούν τις συντρόφους τους μέσα από περιγραφές των ιδίων. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι επιχειρούμε να εστιάσουμε στο “προφίλ” και όχι σε “παθολογίες”. Τα βίαια άτομα είναι “φυσιολογικά” και όχι διανοητικά πάσχοντες που έχουν το ακαταλόγιστο. Αν μετατρέψουμε τους θύτες σε αρρώστους, τους απαλλάσσουμε από την ευθύνη των πράξεών τους (Hirigoyen, 2007).

Η ανάλυση, λοιπόν, θα βασιστεί κατά κύριο λόγο στην έρευνα των James, Seddon και Brown (2002), οι οποίοι, εξετάζοντας το Λόγο που χρησιμοποιούν οι ίδιοι οι άντρες για να περιγράψουν τη βίαιη συμπεριφορά τους, παρατήρησαν μία σημαντική διαφοροποίηση. Υπάρχουν αυτοί που χρησιμοποιούν τη βία εργαλειακά, δηλαδή ως ένα μέσο επίτευξης των στόχων τους, και αυτοί που τη χρησιμοποιούν εκφραστικά, ως κάτι έξω από τον έλεγχό τους. Αυτός ο διαχωρισμός μεταξύ “ελεγχόμενης” και “μη ελεγχόμενης” βίας αφορά τη μορφή που παίρνει η βία και τις συνειδητές προθέσεις του θύτη. Αυτές οι δύο μορφές βίας ονομάστηκαν “τυραννική” και “εκρηγνυόμενη”⁷ και δεν αλληλοαποκλείονται, αλλά μπορούν να θεωρηθούν ως οι δύο άκρες ενός συνεχές.

Πιο συγκεκριμένα, οι άντρες που χαρακτηρίζονται από *τυραννική βία* χρησιμοποιούν επιθετικότητα, εκφοβισμό, λεκτική και σωματική βία για να διεκδικήσουν την κυριαρχία και τον έλεγχο των εταίρων τους. Είναι πολύ πιθανό να μεταβούν από τη λεκτική στη σωματική κακοποίηση αν η σύντροφός τους δε συμμορφώνεται με τις επιθυμίες τους. Περιγράφοντας τη μορφή που παίρνει η βία τους, υπήρχε η αίσθηση ότι αυτοί οι άνθρωποι ήξεραν τι έκαναν, αποσκοπούσαν στο να τρομοκρατήσουν, να εκφοβίσουν και να τιμωρήσουν. Έβλεπαν τη συμπεριφορά τους ως μια δικαιολογημένη αντίδραση στα συναισθήματα απογοήτευσης και θυμού που ένιωθαν (James, Seddon & Brown, 2002).

⁷ Έτσι μεταφράζονται οι όροι “tyrannical” και “exploder”.

Χτύπησα τον τοίχο ... υποθέτω ότι ήταν ένας τρόπος απελευθέρωσης κάποιας καταπιεσμένης βίας που είχα μέσα μου. Αυτή είναι μια σωματική κατάσταση, και όταν λέω ότι δεν έχω χτυπήσει τα τέσσερα παιδιά μου, σίγουρα όμως έχω περισσότερες από μία φορές χτυπήσει τον τοίχο. Έκλεισα την πόρτα τόσο δυνατά μέχρι, ξέρετε, κυριολεκτικά να σπάσει. Ναι, η απελευθέρωση ενός καταπιεσμένου θυμού και επίσης, πιστεύω, ένας τρόπος που λέει «Εγώ είμαι αυτός που ελέγχει την κατάσταση, δεν είσαι εσύ» (James, Seddon & Brown, 2002:4).

Από την άλλη μεριά, ο εκρηκτικός τύπος διαφέρει διότι αυτοί οι άντρες νιώθουν ότι τα βίαια ξεσπάσματά τους είναι έξω από τον έλεγχό τους, αποτέλεσμα μιας ορμέμφυτης τάσης. Μάλιστα, οι ίδιοι παραδέχονται ότι η έκρηξη που προκύπτει είναι αποτέλεσμα της συγκράτησης του θυμού τους για κάποιο χρονικό διάστημα και της απογοήτευσης που προκύπτει από την έλλειψη της ικανότητας να μεταβιβασθεί το μήνυμα που θέλουν. Το βίαιο περιστατικό συμβαίνει αιφνίδια, σαν έκρηξη. Είναι λεκτικό ή και σωματικό και τις περισσότερες φορές ακολουθεί μετά από κριτική που μπορεί να δεχθούν ή μετά από πρόκληση (όπως αναφέρουν οι ίδιοι) της συντρόφου. Συνήθως κατηγορούν τις συντρόφους τους ότι τους προκαλούν να χάσουν τον έλεγχο αφού τις είχαν προειδοποιήσει πολλές φορές να υποχωρήσουν. Αυτοί οι άντρες “εκρήγνυνται” από μία θέση ανδρικής κυριαρχίας και με την πεποίθηση ότι θα νικήσουν με το ελάχιστο κόστος για τους ίδιους (James, Seddon & Brown, 2002).

Ο θυμός θα ξεπερνούσε το όριο και τότε είναι πολύ αργά – και φθάνεις στο σημείο όπου ξέρεις ότι θα βγεις εκτός ελέγχου (James, Seddon & Brown, 2002:5).

Κάποιοι άντρες παρουσίαζαν τη βία ως μία κατάσταση κατά την οποία ήταν διαχωρισμένοι από τον πραγματικό τους εαυτό («Δεν ένιωθα ο εαυτός μου» ή « Δεν είμαι τέτοιος άνθρωπος. Συμπεριφέρθηκα βίαια μόνο εκείνη τη στιγμή»). Η βία παρουσιάζεται ως ένα μοναδικό γεγονός και η συγκεκριμένη συμπεριφορά ως κάτι “έξω από τον χαρακτήρα” κάποιου. Πρόκειται για το Λόγο των ενστίκτων: «Είμαι άνθρωπος, γίνομαι και βίαιος». Στις περιγραφές βίαιων συμπεριφορών είναι ενσωματωμένος ένας Λόγος που τοποθετεί τη δυναμική της βίας σε εξωτερικούς παράγοντες, κατασκευάζοντας οι θύτες δηλαδή τους εαυτούς ως παθητικά υποκείμενα στο έλεος των βιολογικών ενστίκτων. Διαχωρίζουν τον εαυτό τους από την ίδια την πράξη (Lau & Stevens, 2012).

Τέλος, οι James, Seddon και Brown (2002) παρατήρησαν άλλους δύο τύπους βίαιων ανδρών. Ο πρώτος είναι οι “μάρτυρες”, οι οποίοι βλέπουν τον εαυτό τους ως θύματα των συντρόφων τους αλλά και ως σωτήρες. Αυτό-περιγράφονται ως αυτοί που έσωσαν τις συντρόφους τους από επικίνδυνες καταστάσεις ή από σχέσεις στις οποίες ήταν δυστυχημένες. Μερικές φορές οι γυναίκες ήταν σε κακοποιητικές σχέσεις, ή πάλευαν να επιβιώσουν (προβλήματα εθισμού, πορνείας, άστεγες). Δημιουργούν λοιπόν τη σχέση, πιστεύοντας ότι προσφέρουν στη γυναίκα μία καλύτερη εναλλακτική από αυτή που είχαν. Βλέπουν ότι η σύντροφος έχει ανάγκη από κάτι που οι ίδιοι μπορούν να της προσφέρουν και έτσι ένας έντονος δεσμός δημιουργείται γύρω από αυτή την αμοιβαία ανάγκη. Όμως, με τον καιρό, οι σύντροφοι αρχίζουν να έχουν απαιτήσεις που οι άντρες νιώθουν ότι δε μπορούν να καλύψουν. Αυτή η δυσκολία κάλυψης των αναγκών δημιουργεί ένα σημείο καμψής στη σχέση, διότι ο άντρας θεωρεί ότι η σύντροφός του θα έπρεπε να του είναι ευγνώμων και να μην έχει απαιτήσεις. Τότε είναι που οι “μάρτυρες” αρχίζουν να βλέπουν τον εαυτό τους ως θύματα των συντρόφων τους, οι οποίοι εξέφρασαν μεγάλες απαιτήσεις ή είχαν άδικες προσδοκίες. Το περιστατικό βίας συμβαίνει όταν οι σύντροφοι έρχονται πρόσωπο με πρόσωπο με τους “μάρτυρες”, όταν διαφωνούν μαζί τους ή τους επιτίθενται. Οι άντρες αναφέρουν ότι γίνονται βίαιοι επειδή αυτός ήταν ο μόνος τρόπος να σταματήσουν τις συντρόφους τους από το να τους ασκούν κριτική. Στην πραγματικότητα, όμως, η βία είναι μία προσπάθεια να επανακτήσουν την κυριαρχία τους πάνω στη σύντροφο, η οποία είχε πάψει να δείχνει ευγνωμοσύνη. Με άλλα λόγια, η επίθεση του συντρόφου, που δικαιολογείται ως απάντηση στην έλλειψη ευγνωμοσύνης προς το πρόσωπό του, χρησιμοποιείται ουσιαστικά για να δικαιολογήσει μεγαλύτερη βία προς το μέρος της.

Στον τύπο αυτό εντοπίζεται και ο Λόγος του αδύναμου άνδρα («Σε κανέναν δεν αρέσει να χτυπάει κυρίες, όχι. Επίσης σε υποβαθμίζει ως άντρα»). Ο άντρας σε αυτή την περίπτωση παρουσιάζεται ως μια αποδυναμωμένη προσωπικότητα που έχασε τον έλεγχο και ως σωματικά κυρίαρχος, ενώ η γυναίκα ως λεκτικά εκφραστική («Ξέρεις, ένας άντρας δεν το' χει τόσο με το λεξιλόγιο επειδή αυτή το' χει- αυτή είναι γυναίκα και μετά εγώ, εγώ χρησιμοποιώ περισσότερο το σωματικό τρόπο, γι' αυτό έγινα άντρας και τη χτύπησα, αλλά ξέρεις, δε θα έλεγα ότι έγινα άντρας – έγινα αδύναμος άντρας»). Οι άντρες βασίζονται στις αντικρουόμενες αντιλήψεις περί ανδρισμού

(υποστηρικτές της πατριαρχικής αρρενωπότητας αλλά και θύματα των συντρόφων τους) ώστε να διατυπώσουν θέσεις δύναμης και αδυναμίας ταυτόχρονα (Lau & Stevens, 2012).

Τέλος, οι άντρες χρησιμοποιούν και το Λόγο της κοινωνικής μάθησης. Οι θύτες βασίζονται στον ψυχολογικό ή κοινωνικό ντετερμινισμό για να εξηγήσουν τον “κατεστραμμένο τους εαυτό” με βάση το τραυματικό παρελθόν, μειώνοντας με αυτόν τον τρόπο την προσωπική υπαιτιότητα. Έτσι, ο “οργισμένος εαυτός” υποτίθεται ότι προκύπτει από εχθρικά περιβαλλοντικά πλαίσια («Έπρεπε να πάω πίσω στην παιδική ηλικία για να προσπαθήσω να εντοπίσω τις καταβολές»). Στη συγκεκριμένη περίπτωση ψυχολογιοποιείται η βίαιη συμπεριφορά, τοποθετούμενη στο επίπεδο της ατομικής παθολογίας (Lau & Stevens, 2012).

Κλείνοντας, υπάρχουν και οι “πατριαρχικοί” τύποι που βλέπουν τους εαυτούς τους ως κυρίαρχους και κατηγορούν τις συντρόφους τους ότι αξίζουν τη βία που δέχονται επειδή δεν υπάκουαν αρκετά ή ξεπέρασαν τα όρια που είχαν θέσει οι ίδιοι. Αυτοί οι άντρες θεωρούσαν πως οι σύντροφοί τους παραβίαζαν επίτηδες του κανόνες που είχαν θέσει (James, Seddon & Brown, 2002). Για κάποιους, το ιδιοκτησιακό αυτό καθεστώς παρέχεται μέσα από κοινωνικές ταμπέλες (“η γυναίκα μου”, “το κορίτσι μου”). Για άλλους, η κατοχή του γυναικείου σώματος προκύπτει μέσω της κακοποίησής του («Αν τη χτυπήσω, θα συγκεντρωθεί σε μένα, θα μαρκάρω την περιοχή μου»). Επομένως, η κατοχή γίνεται μια αποικιακή πρακτική όπου η γυναικεία ταυτότητα έχει υποταχθεί και κυριεύεται από τον αρσενικό καταπιεστή. Η σεξουαλική πράξη είναι η αρχική πράξη που σφραγίζει τη σχέση και παρέχει αξιώσεις και δικαιώματα τον άνδρα (Lau & Stevens, 2012).

Όταν αρχίζω να εκνευρίζομαι είναι δικό της λάθος – δε σκέφτεται τι κάνει, δε δίνει προσοχή σε αυτά που κάνει. Δε λαμβάνει κανέναν υπόψη - και αυτό με θυμώνει. Σχεδόν αισθάνομαι τη θερμοκρασία του σώματός μου να ανεβαίνει τώρα που το σκέφτομαι (Lau & Stevens, 2012:9)!

Τέλος, οι πατριάρχες μπορεί να ζηλεύουν τις άλλες σχέσεις που έχει η σύντροφός τους, όπως τα παιδιά, τους συγγενείς, τους φίλους, αλλά και τα ενδιαφέροντά της, όπως και την καριέρα της. Κατασκευάζουν δηλαδή τη βία ως μια εργαλειακή αντίδραση στην πρόκληση που δέχεται το ανδρικό κύρος. Αυτό θα μπορούσε να

οδηγήσει σε καταδιωκτική συμπεριφορά ή σε άλλα είδη κακοποιητικής τιμωρίας (James, Seddon & Brown, 2002).

7. Ομοφυλόφιλα ζευγάρια

Οι έρευνες πάνω στη βία των ομοφυλόφιλων ζευγαριών είναι περιορισμένες. Όσο η ομοφοβία αναγκάζει τους ομοφυλόφιλους να κρύψουν την ταυτότητά τους από τους άλλους, συμπεριλαμβανομένων των ερευνητών, είναι αδύνατο να πραγματοποιηθεί μία αληθινή μελέτη για τη συχνότητα της κακοποίησης σε αυτά τα ζευγάρια.

Ιστορικά, η βία στη σχέση ετεροφυλόφιλων ζευγαριών τοποθετήθηκε στα πλαίσια του Λόγου των οικογενειακών συστημάτων. Οι φεμινίστριες τόνισαν ότι η βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων είναι ένα έμφυλο θέμα, με την ανισότητα κατά των γυναικών ως τον κύριο επεξηγηματικό λόγο. Η βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων συνδέθηκε κυρίως με την ανδρική κυριαρχία και τον έλεγχο. Αυτή η ερμηνεία όμως δεν είναι επαρκής για να εξηγήσει την κακοποιητική (ερωτική) σχέση μεταξύ δύο γυναικών ή δύο ανδρών (Davis & Glass, 2011).

Ο Poon (2011) διαπιστώνει πως ο πολιτισμός μας δεν αφήνει χώρο για έναν άνδρα-θύμα. Οι άντρες δεν πρέπει να θυματοποιούνται. Ένας “πραγματικός” άντρας αναμένεται να είναι ικανός να προστατεύει τον εαυτό του σε οποιαδήποτε κατάσταση. Υποτίθεται ότι πρέπει να λύνει όλα τα προβλήματα και να επανέρχεται αλώβητος μετά από κάθε εμπόδιο. Η αντίληψη αυτή οδηγεί στην ιδέα ότι η βία μεταξύ ενός γκέι ζευγαριού είναι αμοιβαία, μάχη μεταξύ δύο ίσων ατόμων. Αυτή η παρανόηση επιτρέπει στον θύτη να κατηγορεί το θύμα για την κακοποίηση που του ασκεί ή και να ανακηρύσσει τον εαυτό του ως θύμα.

Με λίγα λόγια, η χρήση ετεροσεξουαλικών μοντέλων για την κατανόηση του φαινομένου Β.Ε.Σ. αγνοεί την ποικιλομορφία των εμπειριών σε αυτά τα ζευγάρια. Σημαντικά ζητήματα, λόγου χάρη, είναι η έλλειψη των παραδοσιακών ετεροφυλοφιλικών αντιλήψεων σε λεσβιακές σχέσεις, όπως η υποχρεωτική μονογαμία και οι σχέσεις του τύπου “για πάντα”, η οικονομική εξάρτηση, το στίγμα που σχετίζεται με το να φεύγει κάποιος από μία σχέση και γενικά όλες οι αντιλήψεις περί ρομαντικής αγάπης σε μια δυτική κοινωνία (Davis & Glass, 2011).

Υπάρχουν, δηλαδή, αρκετές διαφοροποιήσεις στη μορφή που παίρνει η βία και στις συνέπειές της μεταξύ ετεροφυλόφιλων και ομοφυλόφιλων ζευγαριών. Ένα άλλο παράδειγμα είναι πως παρόλο που όλες οι κακοποιημένες γυναίκες υποφέρουν από απομόνωση, για τις λεσβίες, η απειλή της αποκάλυψης της σεξουαλικής ταυτότητας σε μικρές αγροτικές κοινωνίες, αυξάνει το αίσθημα της απομόνωσης, καθώς και τον κίνδυνο τιμωρίας και κοινωνικού αποκλεισμού. Παρατηρούνται δηλαδή στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια επιπρόσθετες μορφές συναισθηματικής βίας που δεν εντοπίζονται στις ετεροφυλοφιλικές σχέσεις και που είναι μέρος της τακτικής που χρησιμοποιεί ο θύτης για να ελέγχει και να υποβιβάζει το θύμα (Mulroney & Chan, 2005).

Επιπλέον, μία λεσβία είναι δυσκολότερο να φύγει από μία βίαη σχέση καθώς σπάνια μπορεί να υπολογίζει στην υποστήριξη των συγγενών της, αν αυτοί αποδοκιμάζουν το σεξουαλικό της προσανατολισμό (Hirigoyen, 2007). Ακόμη, η βίαη σύντροφος μπορεί να εκβιάσει το θύμα με αποκλεισμό από τη λεσβιακή κοινότητα. Όπως αναφέρουν οι Davis και Glass (2011), είναι πολύ δύσκολο για μια λεσβιακή κοινότητα να ακούει κάποια γυναίκα να παραπονιέται για μία άλλη. Οι φεμινίστριες υποστηρίζουν ότι θέλουν να αντιμετωπίσουν το μισογυνισμό, το σεξισμό και την ομοφοβία αλλά το κάνουν σε πολιτικό επίπεδο, όχι σε προσωπικό. Παρόλο που λένε ότι «το προσωπικό είναι πολιτικό», στην πραγματικότητα διαχωρίζουν την προσωπική από την πολιτική ζωή. Από τα ανωτέρω, εντοπίζουμε την ανάγκη να ληφθεί υπόψη η φυλετική ταυτότητα της γυναίκας και η κοινωνική καταπίεση που είναι το αποτέλεσμα της ταυτότητάς της ως λεσβία.

Εν κατακλείδι, για να αμφισβητήσουμε την κανονιστική παραδοχή για τη βία μεταξύ ομοφυλόφιλων ζευγαριών, πρέπει να αναπτύξουμε ένα Λόγο που να αντιπροσωπεύει τις διαφορετικές αυτές εμπειρίες κακοποίησης. Η γλώσσα (ή ο Λόγος), δε χρησιμοποιείται απλά για να περιγράψει τον κόσμο αλλά ακόμη περισσότερο, κατασκευάζει τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο, επηρεάζει τον τρόπο που συμπεριφερόμαστε (Potter & Wetherell, 2009). Αλλάζοντας επομένως τον τρόπο που μιλάμε, αλλάζει αναπόφευκτα και ο τρόπος που κατασκευάζουμε τον κόσμο μας και τροποποιείται η πολιτισμική παραδοχή για τη βία μεταξύ των ομοφυλόφιλων ζευγαριών (Roop, 2011).

8. Γιατί δε φεύγει;

Μία συνηθισμένη ορθολογική εξήγηση για την παραμονή της γυναίκας στην κακοποιητική σχέση σχετίζεται με τη συμβατική αντίληψη που επικρατεί για το γάμο, ότι η σύντροφος είναι υπεύθυνη για τη συζυγική σχέση. Είναι αυτή που πρέπει να φροντίζει τον σύντροφο (να μαγειρεύει, να πλένει, να καθαρίζει το σπίτι) και έχει εσωτερικεύσει αυτή την αντίληψη ώστε να μην αισθάνεται “ολοκληρωμένη” αν δεν προσέχει κάποιο άλλο άτομο. Ίσως πιστεύει ότι ο σύντροφός της τη χρειάζεται και ότι όσο πιο βίαιος, τόσο πιο άρρωστος είναι, άρα τόσο πιο πολύ τον χρειάζεται. Γενικά, μία γυναίκα έχει πολλές ευκαιρίες να αισθανθεί ένοχη αν δε συμμορφώνεται με το κοινωνικά αποδεκτό πρότυπο της “συζύγου” (Martin, 1981).

Στην Ελλάδα, ο γάμος και η οικογένεια έχουν αποκτήσει ιερή σημασία. Οι γυναίκες πρέπει να κάνουν ό,τι μπορούν για να διατηρήσουν αυτόν τον θεσμό που έχει ευλογηθεί από την κοινωνία και που έχει υπέρτατη σημασία ώστε να καταλήξει να θεωρείται σκοπός ζωής (Chatzifotiou & Dobash, 2001). Η ένωση με έναν άλλο άνθρωπο θεωρείται ότι θα προσδώσει νόημα και ευτυχία στη ζωή της γυναίκας. Ο γάμος δηλαδή, όπως πολύ εύστοχα αναφέρει η Ahmed (2010), λειτουργεί ως ένα μελλοντικό “αντικείμενο” που υπόσχεται την ευτυχία (η ημέρα του γάμου παρουσιάζεται συνήθως ως «η πιο ευτυχισμένη μέρα της ζωής σου»). Η υπόσχεση αυτή της ευτυχίας, μας κατευθύνει προς συγκεκριμένα αντικείμενα (στη συγκεκριμένη περίπτωση, προς το γάμο) τα οποία θεωρούνται απαραίτητα συστατικά για μια καλή ζωή και φθάνουμε σε αυτά με την προσδοκία ότι θα επηρεαστούμε θετικά. Όταν όμως αυτό δε συμβαίνει, όταν η γυναίκα βιώνει περισσότερη δυστυχία παρά ευτυχία, δημιουργείται μια ανήσυχη αφήγηση αυτό-αμφισβήτησης (γιατί δε με κάνει χαρούμενο “αυτό”, τι έχω;). Τότε, αντί να απορρίψουν τα παραδοσιακά ιδεώδη (το γάμο), πιστεύουν ότι ο λόγος της δυστυχίας τους είναι πως δεν τα ακολούθησαν πιστά (πως δεν ήταν καλές σύντροφοι). Πολλές γυναίκες, τελικά, αναγκάζονται να υποστούν την καταπίεση και την ταπείνωση για να ζήσουν σύμφωνα με τις παραδοσιακές αξίες.

Οι ίδιοι οι συγγενείς της γυναίκας την εγκαταλείπουν ή την ενθαρρύνουν να υποστούν τη βία για να μη διαλυθεί η οικογένεια (εξ ου και η παροιμία «Κάλλιο να σου βγει το μάτι παρά το όνομα»)! Η νοητική παγίδα έγκειται στο ότι αυτές οι

γυναίκες έχουν εκπαιδευτεί από την παιδική ηλικία να πιστεύουν “ο γάμος είναι για πάντα”, ή “όπως στρώσεις έτσι θα κοιμηθείς” και ότι “οι αποτυχημένες γυναίκες είναι υπεύθυνες για τους αποτυχημένους γάμους” (Walker, 1980). Χωρίς την υποστήριξη από την οικογένειά της, η γυναίκα δεν πιστεύει ότι μπορεί να τα καταφέρει. Την αντίληψη αυτή την ενισχύει ο σύντροφός της που την κάνει να νιώθει σα παιδάκι «Τι θα έκανες δίχως εμένα;». Ύστερα από λίγο η γυναίκα είναι πεπεισμένη ότι χωρίς αυτόν δε θα τα έβγαζε πέρα. Έτσι, “γατζώνεται” από την ελάχιστη ευγένεια και τρυφεράδα που βλέπει να παρουσιάζει ο θύτης, κυρίως κατά τη διάρκεια του τρίτου σταδίου ώστε να προσφέρει μια δικαιολογία στον εαυτό της για την παραμονή της σε αυτή τη σχέση (Hirigoyen, 2007). Ίσως, τελικά, να μένει επειδή ο φόβος που της προκαλεί η ιδέα της εγκατάλειψης της συζυγικής στέγης είναι μεγαλύτερος από τον φόβο της κακοποίησης, τον οποίο έχει ήδη βιώσει, τον γνωρίζει καλά και ξέρει τι να περιμένει. Προτιμά, με λίγα λόγια, να επιδιώκει την ασφάλεια παρά τους κινδύνους της ελευθερίας.

Η Σουλή (2010) θεωρεί πως η γυναίκα που κακοποιείται θα επιστρατεύσει όλους τους τρόπους για να διορθώσει την κατάσταση. Θα χρησιμοποιήσει τις ίδιες τακτικές που χρησιμοποιεί και ο σύντροφός της. Θα βρίσει και αυτή, θα τον προσβάλει, θα του υψώσει τη φωνή, θα τον απειλήσει προκειμένου να διεκδικήσει ισοτιμία στη σχέση, αλλά μάταια. Συνειδητοποιεί ότι μόνο η σιωπή της και η μη αντίστασή της στα βίαια ξεσπάσματα μπορούν να κατευνάσουν την ένταση του βίαιου συντρόφου. Αποδίδει στον εαυτό της ευθύνη και θεωρεί ότι κάποιες συμπεριφορές της αποτελούν τη γενεσιουργό αιτία της κακοποίησής της. Ποιες είναι αυτές οι συμπεριφορές; Το ότι εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη της για ένα θέμα. Το ότι μπορεί να παραπονεθεί στο σύντροφό της για κάτι που έχει κάνει αυτός. Το ότι σε κάποιο καβγά μπορεί να υψώσει τη φωνή της ή να αποχωρίσει την ώρα που μιλάει ο σύντροφος. Η γυναίκα υπομένει και ανέχεται αυτές τις μικρές, στην αρχή, ταπεινωτικές συμπεριφορές. Σιγά - σιγά τις αφομοιώνει και γίνονται μέρος της καθημερινότητάς της.

Ωστόσο, τη φαινομενική υποταγή των γυναικών στο βίαιο σύντροφό τους δεν πρέπει να τη δούμε αποκλειστικά και μόνο ως σύμπτωμα, αλλά και ως στρατηγική προσαρμογής και επιβίωσης (Hirigoyen, 2007). Κατά τον Fromm (1971), ενάντια στον εκμεταλλευτή ορθώνεται η μνησικακία ή η εχθρότητα του δούλου γιατί η υποταγή αποβαίνει σε βάρος του. Επικρατεί συνήθως η τάση της απώθησης του

μίσους και της αντικατάστασής του με ένα αίσθημα τυφλού θαυμασμού. Αυτό έχει δύο αποτελέσματα: Πρώτον, να παραμερίζεται το οδυνηρό και επικίνδυνο αίσθημα του μίσους και, δεύτερον, να ατονεί το αίσθημα της ταπείνωσης. Αν το πρόσωπο που με κυβερνά είναι τόσο αξιοθαύμαστο και τόσο τέλειο, τότε δεν είναι ντροπή να υπακούω σε αυτό. Σαν αποτέλεσμα, στο ανασταλτικό είδος εξουσίας τείνει να αυξηθεί το στοιχείο είτε του μίσους είτε της παράλογης υπερεκτίμησης και του θαυμασμού προς την εξουσία.

Τέλος, θα παραθέσουμε την ιστορία μια γυναίκας η οποία κατάφερε να εγκαταλείψει τον κακοποιητικό σύντροφό της. Παρ' όλα αυτά, όπως θα δούμε να παραδέχεται και η ίδια, ότι οι δυσκολίες που αντιμετώπισε στη συνέχεια δε μειώθηκαν αλλά εντάθηκαν, τόσο που αναρωτιόταν αν θα ήταν καλύτερα να μην είχε φύγει από αυτή τη σχέση. Ο σύντροφός της άρχισε να την παρακολουθεί και να την παρενοχλεί (stalking). Αυτού του είδους η παρακολούθηση είναι δύσκολο να γίνει αντιληπτή εξ αρχής διότι είναι μία συμπεριφορά που εξελίσσεται συνεχώς και σταδιακά. Δεν είναι μία στατική κατάσταση (Norris, Huss & Palarea, 2011).

Γνωριστήκαμε μέσω κάποιων κοινών φίλων. Πέρασε αρκετός καιρός, δυο - τρεις μήνες, ώσπου να γίνουμε ζευγάρι. Εγώ εκείνη την εποχή περνούσα απογοήτευση από κάποια σχέση μακροχρόνια που είχα. Του είπα ότι μόλις είχα χωρίσει και το σεβάστηκε. Είχαμε τηλεφωνικές επαφές και με διεκδικούσε με πολύ ωραίο τρόπο. Μου άρεσε που δε με πίεσε και πήγε με τα νερά μου. Μου έδωσε χρόνο. Αυτό άλλαξε όμως όταν γίναμε ζευγάρι. Με ζήλευε, μου τηλεφωνούσε πολλές φορές στο κινητό και στο σπίτι. Από την αρχή ήθελε ν γνωρίσει τους γονείς μου και τα αδέρφια μου. Είχε μια βιασύνη γενικώς στα πράγματα. Στο χρόνο περίπου μετακόμισα σπίτι του. Από κει και μετά έγινε βίαιος. Με έβριζε, με κατηγορούσε ότι έχω γκόμενους. Δε με άφηνε να βγαίνω με την αδερφή μου. Κάποια στιγμή με χτύπησε. Έκανα το λάθος και τον συγχώρησα και εν το είπα πουθενά, ούτε στην αδερφή μου. Με το παραμικρό άπλωνε χέρι επάνω μου. Του είπα ότι δεν αντέχω και ότι θα γυρίσω στους δικούς μου. Φοβήθηκε και άλλαξε. Έκανε προσπάθειες να είναι ήρεμος. Αλλά δεν κράτησε πολύ. Την τελευταία φορά με χτύπησε πολύ και αναγκάστηκα, επειδή είχα πολλά σημάδια στα χέρια και στο πρόσωπο, να μην πάω στη δουλειά. Μίλησα στους δικούς μου και μάζεψα τα πράγματά μου κάποια στιγμή που δεν ήταν αυτός στο σπίτι και έφυγα. Μόνο με αυτόν τον τρόπο θα έφευγα. Αλλιώς δε θα με άφηνε. Τώρα που περνάω και αυτά μπορεί να μου έκανε και κακό.

Από τότε έχω μαρτυρήσει. Και εγώ και οι δικοί μου άνθρωποι. Στην αρχή ερχόταν στο σπίτι, χτύπαγε τα κουδούνια και ζητούσε να βγώ να μιλήσουμε. Πολλές φορές είχα βγει μεσάνυχτα, αν και οι δικοί μου δε συμφωνούσαν και μου έλεγαν να μη βγω, στο δρόμο και του εξηγούσα ότι εμείς τελειώσαμε και ότι δεν πρέπει να με ενοχλεί. Έδειχνε να το καταλαβαίνει, με καληνύχιζε και έφευγε. Έλεγα στον εαυτό μου: "Εντάξει, Μαρκέλλα, αυτό ήτανε, πέρασε. Το χώνεψε, το πήρε απόφαση". Γύριζα και στους δικούς μου και τους καθισούχαζα. Την άλλη μέρα φτου και από την αρχή. Τηλέφωνα στο κινητό, κλάματα, παρακάλια. Τη μία μου έλεγε ότι με αγαπάει και ότι θέλει να γυρίσω και την άλλη με έβριζε, καριόλα, πουτάνα, ψώλα και ότι θα το πληρώσω αυτό που έκανα. Άλλαξα κινητό κι άρχισε να με παίρνει στο σπίτι. Εάν το σήκωνε κάποιος από τους δικούς μου, το κράταγε ανοιχτό ή το έκλεινε. Αλλάζαμε και στο σπίτι νούμερο. Το κάναμε απόρρητο. Σταμάτησαν τα τηλέφωνα για ένα μήνα, μπορεί και λιγότερο, και μετά ξαναρχίσανε. Βρήκε το απόρρητο νούμερο. Δεν μπορώ να καταλάβω πώς συνέβη αυτό. Βρήκε και το κινητό μου, ενώ είναι με κάρτα. Μου στέλνει απειλητικά μηνύματα στο κινητό. Όχι από το δικό του αλλά από άλλο νούμερο. Είναι πολύ έξυπνος. Ξέρει να φυλάγεται. Με απειλεί ότι θα με πατήσει αυτοκίνητο, ότι θα στουκάρω με το αυτοκίνητό μου γιατί δε θα χει φρένα και άλλα. Κάθε πρωί μου στέλνει μηνύματα και μου γράφει «πρόσεχε σήμερα, ποτέ δεν ξέρεις τι μπορεί να συμβεί». Στην αρχή έβαλε τους κοινούς γνωστούς να μου μιλήσουν αλλά και αυτοί έπεσαν από τα σύννεφα όταν τους είπα το ποιόν του. Με παρακολουθεί συνέχεια. Ήθελα να' ζερα, δε δουλεύει; Πώς μπορεί να είναι κάτω από την υπηρεσία μου την ώρα που έπρεπε να βρίσκεται στη δουλειά του; Πριν από τρεις μήνες γέμισε ο όροφος της υπηρεσίας μου με φέιγ βολάν Ένα δισέλιδο, δακτυλογραφημένο κείμενο στο οποίο ανέφερε ψευδείς λεπτομέρειες της προσωπικής μου ερωτικής ζωής. Με έκανε ρεζίλι. Με εξευτέλισε [...]. Στήνεται έξω από το σπίτι μου. Τον έχουν δει οι δικοί μου. Εγώ γυρίζω σπίτι και δε βγαίνω μετά. Δεν πάω πουθενά μόνη μου. Φοβάμαι πολύ. Προχθές το βράδυ πρέπει να φύλαγε καρτέρι. Με το που γύρισε και η αδερφή μου ακούσαμε έναν πολύ δυνατό θόρυβο. Από το παράθυρο είδαμε να καίγεται το αυτοκίνητο. Φωνάξαμε αστυνομία, πυροσβεστική. Μου κατέστρεψε το αυτοκίνητο. Είχε ρίξει μπροστά στο αυτοκίνητο και διαβρωτικό υγρό. Στην αστυνομία μού είπαν να μην του κάνω μήνυση γιατί λέει θα τον εξαγριώσω και μπορεί να γίνει επικίνδυνος. Δηλαδή τώρα τι είναι...; (Σουλή, 2010: 104-106).

9. Πρόληψη

Σύμφωνα με τη Walker (1980), η κοινωνία μας είναι μια βίαιη κοινωνία. Όταν χρησιμοποιούμε εξαναγκασμό για να κάνουμε τα παιδιά μας να πειθαρχήσουν, τα ωθούμε να γίνουν περισσότερο ανεκτικά σε πιεστικές δυνάμεις στην ενήλικη ζωή τους. Όταν μάλιστα η εξαναγκασμένη συμπεριφορά ανταμείβεται, το παιδί οδηγείται στην αποδοχή της χρήσης βίας. Όταν τιμωρούμε τα παιδιά μας χτυπώντας τα, τους μαθαίνουμε πως είναι πιθανό να αγαπάς κάποιον και ταυτόχρονα να τον πληγώνεις σωματικά.

Ο Tracy (2007), παραθέτοντας τα λόγια του Jack Hyles, υποστηρίζει πως ένα από τα καλύτερα πράγματα που μπορεί να κάνει ένας γονιός για την κόρη του είναι να της διδάξει αυστηρή υπακοή, μαθαίνοντάς της ότι «πρέπει να υπακούει αμέσως, χωρίς ερωτήσεις και χωρίς διαφωνίες». Ο λόγος που αυτό είναι πολύ σημαντικό είναι επειδή θα μάθει να είναι υπάκουη απέναντι και στο μελλοντικό σύζυγό της. Οπότε οι γονείς που απαιτούν από την κόρη τους να υπακούν αμέσως, χωρίς ερωτήσεις και χωρίς διαφωνίες «έχουν κάνει μεγάλη χάρη στο μελλοντικό γαμπρό τους» (σελ. 585). Κατά τη Hattery (2009), η τάση των ανδρών να θεωρούν τη γυναίκα ιδιοκτησία τους, έχει ως απαρχή μία παράδοση που κρατά μέχρι και σήμερα: σε έναν τυπικό γάμο ο πατέρας της νύφης, συνοδεύει τη νύφη στην πόρτα της εκκλησίας και την παραδίδει στο γαμπρό. Δηλαδή, γίνεται η μεταβίβαση της γυναίκας από την ιδιοκτησία του πατέρα σε αυτή του συζύγου.

Δε χρειάζεται μεγάλη φαντασία για να αντιληφθούμε πώς αυτό το είδος της πατριαρχικής διδαχής που δίνει στους άντρες το δικαίωμα της εξουσίας απέναντι στη σύζυγό τους, μπορεί να καλλιεργήσει καταπιεστικές και αυταρχικές συμπεριφορές. Κατανοούμε επομένως ότι η ανατροφή των παιδιών που βασίζεται σε στερεοτυπικές αντιλήψεις του φύλου, ακόμη και σήμερα δε θεωρείται παρωχημένη. Τα αγόρια και τα κορίτσια ενθαρρύνονται να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους όχι με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, αλλά λαμβάνοντας υπόψη τους στερεοτυπικούς ρόλους αρρενωπότητας και θηλυκότητας (Tracy, 2007). Δεν είναι όμως και αυτό μια μορφή βίας; Και να ναι, πως γίνεται να αναζητούμε μια “ιδανική” κοινωνία, αφού από τις απαρχές της ζωής μας βιώνουμε τη βία;

Η Boesten (2010) εξετάζει την ιδέα της Judith Butler για την κανονιστική βία⁸, δηλαδή την ισχύ που έχουν οι κανόνες τους οποίους θέσπισε μια κοινωνία ώστε να μπορούν να περιορίσουν, με βίαιο τρόπο, τη ζωή. Δεν πρόκειται για σωματική βία αλλά για βία διαμέσου του περιορισμού. Οι κοινωνικοί κανόνες, που εγκαθιδρύονται μέσω της επιτελεστικής επανάληψης, μάς λένε τι μπορούμε (ή αλλιώς, τι επιτρέπεται) να κάνουμε και τι όχι στην προσωπική μας ζωή, παράγοντας βία πάνω στα σώματα που παραβιάζουν αυτούς τους κανόνες, μέσω του αποκλεισμού τους από την κοινότητα ή μέσω της θεώρησής τους ως ανύπαρκτα. Στερείται έτσι το δικαίωμα από τα άτομα να είναι αυτό που επιθυμούν, στις πιο θεμελιώδεις πτυχές της ζωής τους.

Πολύ σημαντικό είναι, επίσης, να διερευνήσουμε πώς η βία προκαλείται, όχι μόνο από την ομοφοβία και τον ετεροσεξισμό, αλλά γενικότερα από ανθρώπους που έχουν περισσότερα προνόμια (πχ. λευκοί έναντι μαύρων). Πώς έννοιες της βίας, της εξουσίας, του ελέγχου και της εμπρόθετης δράσης, διασταυρώνονται με κοινωνικές διαστάσεις, όπως τη φυλή, το φύλο, την τάξη, την αναπηρία και τον σεξουαλικό προσανατολισμό μέσα στις σχέσεις. Η έννοια της κοινωνικής τοποθέτησης μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να παρουσιάσει το κοινωνικό φύλο, τη φυλή, την τάξη και τη σεξουαλικότητα ως πολύ-επίπεδες και διασταυρούμενες μορφές ανισότητας. Οι τοποθετήσεις των ανθρώπων σε δομές ανισότητας επηρεάζουν τις ατομικές τους ταυτότητες, τη συμπεριφορά τους και τους τρόπους με τους οποίους διαπραγματεύονται και παρουσιάζουν την ταυτότητά τους στη μικροκοινωνική αλληλεπίδραση. Στο επίπεδο της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, το γένος είναι μία παράσταση. Οι άνδρες και οι γυναίκες “πραγματοποιούν” το γένος τους, προκειμένου να συμμορφωθούν με τις κοινωνικές προσδοκίες. Η βία, επομένως, θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένα μέσο με το οποίο οι άνδρες μπορούν να παραστήσουν την αρρενωπότητα (Anderson, 2010).

Οπότε, κατανοούμε πως η πρόληψη προϋποθέτει ενημέρωση και εκπαίδευση, η οποία όμως δεν πρέπει να είναι εξατομικευμένη. Η πρόληψη δεν πρέπει να απευθύνεται σε συγκεκριμένους πληθυσμούς αλλά σε όλη την κοινωνία αφού η βία, αρκετά συχνά, διαχέεται με έμμεσο τρόπο στις καθημερινές μας δραστηριότητες. Όμως, στο σημείο αυτό τίθεται ένα σημαντικό δίλημμα αναφορικά με τα

⁸ Έτσι μεταφράζεται ο όρος “normative violence”.

προγράμματα πρόληψης που επιδοτούνται από το κράτος, το οποίο εντόπισαν οι Harvie και Manzi (2011) ως ένα από τα διλήμματα και του φεμινιστικού κινήματος. Βασιζόμενοι στο κράτος για χρηματοδότηση προγραμμάτων κατά της βίας, στηρίζομαστε σε ένα όργανο του οποίου τις πολιτικές επιθυμούμε να αλλάξουμε. Ως αποτέλεσμα, υπάρχει ο κίνδυνος να διακυβευτούν (ίσως με την έννοια του συμβιβασμού) οι ευκαιρίες και οι δυνατότητες αλλαγής που θα εμφανιστούν. Όταν το κράτος είναι το επίκεντρο των αιτημάτων ενός κινήματος, έχει τη δυνατότητα και την ισχύ να διευκολύνει ή να καταστείλει κινήσεις προσφέροντας ή μη χρήματα για συλλογική δράση. Τα πλεονεκτήματα της συνεργασίας με το κράτος μπορεί να είναι η νομιμότητα, το κύρος και η ικανότητα να έχεις πολιτική επιρροή. Όμως, οι ίδιοι συγγραφείς επεσήμαναν πως το κόστος της απώλεια της ιδεολογικής ταυτότητας μπορεί να είναι πολύ μεγάλο για ορισμένα τμήματα του κινήματος των γυναικών που είναι ιδιαίτερα καχύποπτα με την ανδροκρατούμενη κοινωνία.

Τέλος, όσον αφορά στη βία καθεαυτή, υπάρχουν κάποια πρωταρχικά σημάδια που μπορούμε να αναγνωρίσουμε και να παρέμβουμε έγκαιρα, προλαμβάνοντας την κακοποίηση. Αυτά τα σημάδια είναι: απομόνωση, ζήλια, κτητικές τάσεις, διείσδυση στον προσωπικό χώρο του άλλου και ξεσπάσματα θυμού. Η διείσδυση αφορά την ανάγκη του θύτη να ελέγχει ανά πάσα ώρα και στιγμή τις ενέργειες του θύματος. Δεν του αφήνει καθόλου προσωπικό χώρο. Στην αρχή της σχέσης μπορεί να γίνει αντιληπτή αυτή η ενέργεια ως ρομαντική. Για παράδειγμα, η σύντροφος μπορεί να καλεί τη σύντρόφό του κατά τη διάρκεια της εργασίας της απλώς για να πει ένα γεια ή να της αφήνει μηνύματα όταν είναι έξω με τους φίλους της. Επίσης μπορεί να εμφανίζεται ξαφνικά κάνοντάς της “έκπληξη” την ώρα του μεσημεριανού ή στο τέλος της μέρας για να της προσφέρει ένα ρομαντικό δείπνο. Όμως τα υγιή ζευγάρια, με το πέρασ του χρόνου, γνωρίζονται καλύτερα, αποκτούν αμοιβαία εμπιστοσύνη και η επιβεβαίωση δεν είναι τόσο απαραίτητη όσο στην αρχή της σχέσης, οπότε οι συμπεριφορές αυτές, υπό φυσιολογικές συνθήκες, αρχίζουν να εκλείπουν (Hattery, 2009).

10. Τρόποι Αντιμετώπισης

Το πρώτο στάδιο αντιμετώπισης είναι η αναγνώριση της κακοποίησης εκ μέρους του θύματος. Για να βοηθήσουν οι υπεύθυνοι ψυχικής υγείας στην αντιμετώπιση της κακοποίησης, πρέπει, αρχικά, η γυναίκα που προσέρχεται στα κέντρα υγείας να παραδεχθεί ότι κακοποιείται και ότι τα τραύματα τα οποία την οδήγησαν να αναζητήσει θεραπεία δεν είναι τυχαία χτυπήματα αλλά αποτέλεσμα βίαιων ξεσπασμάτων του συντρόφου της. Τα θύματα τείνουν να υποβαθμίζουν τη βία που υφίστανται διότι η βία έχει κλιμακωθεί σταδιακά και μπορεί να μην έχουν συνειδητοποιήσει πόσο επικίνδυνη για τη ζωή τους έχει γίνει (Πενταράκη,1997). Γι' αυτό, πρέπει να βοηθήσουμε το θύμα να παραδεχτεί ότι κακοποιείται. Οι γυναίκες αυτές είναι σημαντικό να ονομάζονται “κακοποιημένες”. Η χρήση άρνησης είναι τυπικός μηχανισμός αντιμετώπισης που τις αποτρέπει να δράσουν. Μία ερώτηση που θα μπορούσε να βοηθήσει τη γυναίκα να αντιληφθεί την παράλογη συμπεριφορά τους συντρόφου της είναι «Αν εσείς κάνατε το ίδιο, πως θα αντιδρούσε ο σύντροφός σας;». Φυσικά, βεβαιώνουμε τη γυναίκα ότι κανείς δεν έχει δικαίωμα να σηκώσει χέρι πάνω της και για οποιονδήποτε λόγο (Hirigoyen, 2007).

I. Ανίχνευση

Επομένως, σε πρώτο στάδιο, πρέπει να γίνει η ανίχνευση της κακοποίησης. Κάποιες ερωτήσεις που μπορεί να κάνει ο συνεντευκτής στο θύμα είναι:

«Είσαι σε σχέση με έναν άνθρωπο που σε βλάπτει σωματικά ή σε απειλεί; Που σε έχει χαστουκίσει, κλωτσήσει, σπρώξει (κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης);»

«Σου προκάλεσε κάποιος αυτά τα τραύματα; Ήταν ο σύντροφός σου; »

«Σε έχει ποτέ χτυπήσει ή τραυματίσει σωματικά ο (πρώην) σύντροφός σου; Έχει απειλήσει ότι θα χτυπήσει εσένα ή κάποιος δικό σου άνθρωπο;»

«Αισθάνεσαι ότι ο σύντροφός σου σε ελέγχει ή σε απομονώνει;»

«Υπάρχουν στιγμές που νιώθεις να φοβάσαι τον σύντροφό σου; Νιώθει ότι είσαι σε κίνδυνο; Είναι ασφαλές για σένα να πας στο σπίτι σου;»

«Σε έχει πιέσει ποτέ ο σύντροφός σου να κάνετε σεξ ενώ δεν ήθελες; Έχει ποτέ αρνηθεί ο σύντροφός σου να κάνετε ασφαλές σεξ;» (Family Violence Prevention Fund, 1999:18).

Η Πενταράκη (1997) σημειώνει ότι είναι δύσκολο για το θύμα να μιλήσει ελεύθερα. Γι αυτό είναι πολύ σημαντικό να αναγνωρίζουμε τους φόβους της, τις ανησυχίες της και να σεβόμαστε τις εμπειρίες της. Μια αρχική προσέγγιση θα μπορούσε να είναι η εξής: «Λυπάμαι για τη βία που έχετε υποστεί. Καταλαβαίνω ότι περνάτε πολύ δύσκολες καταστάσεις. Θέλω να ξέρετε ότι θα κάνω ό,τι μπορώ να σας βοηθήσω. Για να μπορέσω να σας βοηθήσω θα χρειαστεί να σας κάνω ορισμένες ερωτήσεις. Ξέρω ότι ίσως είναι δύσκολο να μιλήσετε για ό,τι έχει συμβεί αλλά σας παρακαλώ προσπαθήστε να απαντήσετε για να μας διευκολύνετε στο έργο μας».

Πρέπει να δείξουμε στο θύμα ότι το πιστεύουμε. Επειδή ο δράστης μπορεί να είναι κάποιος υπεράνω υποψίας, ο οποίος έχει πείσει το θύμα ότι κανείς δεν θα την πιστέψει, είναι σημαντικό να ξέρει ότι εμείς την πιστεύουμε. Για να ενθαρρύνεται η ειλικρινής αποκάλυψη, τα θύματα που προσέρχονται στα κέντρα υγείας, πρέπει να περνούν από συνέντευξη χωρίς την παρουσία των συντρόφων ή άλλων συγγενών, όπως της πεθεράς (Cook & Dickens, 2009). Ακόμη και αν το θύμα δε γνωρίζει τη γλώσσα, πρέπει να χρησιμοποιούνται επαγγελματίες διερμηνείς και όχι φίλοι ή συγγενείς (Family Violence Prevention Fund, 1999).

Αν κλαίει πρέπει να της δίνουμε χρόνο να ηρεμήσει, χωρίς να την πιέζουμε να μιλήσει. Επίσης, είναι προτιμότερο να απευθύνονται ανοιχτού τύπου ερωτήσεις, όπως «Τι έγινε όταν επέστρεψε ο σύζυγος σπίτι; Με ποιο τρόπο σε κακοποίησε;» παρά κλειστού τύπου, όπως «Σε κακοποίησε ο σύζυγος;» (Πενταράκη, 1997).

Ποτέ να μην την ενοχοποιούμε, δηλαδή ποτέ να μην τη ρωτάμε «τι του έκανες και σε χτύπησε» καθώς και να αποφεύγουμε τις ερωτήσεις τύπου «Γιατί σε χτύπησε;». Το θύμα δεν ευθύνεται για τα κίνητρα και τις προθέσεις του δράστη. Δε της κάνουμε ερωτήσεις που τη θυματοποιούν, όπως «Γιατί μένεις ακόμη μαζί του;» (Πενταράκη, 1997). Η Hirigoyen (2007) υποστηρίζει πως ένας καλός θεραπευτής πρέπει να βοηθήσει στην απενοχοποίηση του θύματος το οποίο κρατά μόνο του το βάρος της αποτυχίας της σχέσης και της βίας καθεαυτής.

Τέλος, όσον αφορά τον συνεντευκτή, πρέπει να παραμείνει αντικειμενικός και να διευκολύνει την επικοινωνία και το χτίσιμο δεσμού με τον συνεντευξιαζόμενο ώστε να αντλήσει όσο περισσότερες πληροφορίες είναι δυνατό. Πρέπει να είναι φιλικός αλλά κρατώντας τις απαραίτητες αποστάσεις. Δηλαδή να είναι φιλικός ώστε να εκμαιεύσει πληροφορίες αλλά όχι τόσο φιλικός ώστε να εμπλακεί συναισθηματικά. Ο Kvale (1996), σύμφωνα με τη McMillan (2007), προβαίνει σε μια γλαφυρή διατύπωση για το ρόλο του ερευνητή: (ο ερευνητής) μπορεί να είναι ένας μεταλλωρύχος που σκάβει για χρυσό ή “ψήγματα” πληροφορίας ή μπορεί να μοιάζει περισσότερο με έναν “ταξιδιώτη” που περπατά το μονοπάτι μαζί με τον συνεντευξιαζόμενο, υποδηλώνοντας ότι η συνέντευξη προϋποθέτει την ενεργή συμμετοχή ερευνητή και ερευνόμενου και γι’ αυτό το λόγο παρομοιάζεται ως μια κονστρουξιονιστική προσέγγιση. Το να είναι «ταξιδιώτης» δεν σημαίνει ισότητα στη σχέση με τον ερευνόμενο. Αντίθετα, η ισορροπία των δυνάμεων σταθμίζεται από την πλευρά του ερευνητή που αναπόφευκτα καθορίζει το περιεχόμενο και την προσέγγιση που θα ακολουθήσει. Ο ερευνητής πρέπει να αποδείξει ότι έχει αρκετή αυτογνωσία ώστε να μην καταλήξει απλώς ως ένας δευτερεύων παράγοντας που επηρεάζει το ταξίδι.

II. Ψυχοθεραπευτική αγωγή:

Το επόμενο στάδιο, μετά την επιβεβαίωση της ύπαρξης μιας κακοποιητικής σχέσης είναι να προσφέρουμε βοήθεια στο θύμα ώστε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της κακοποίησης. Ένας θεραπευτής, σύμφωνα με τη Walker (1980), πρέπει:

1. να μην ασπάζεται τους στερεοτυπικούς μύθους για τις κακοποιητικές σχέσεις.
2. να είναι πρόθυμος να βοηθήσει στη δημιουργία ενός νέου υποστηρικτικού δικτύου για το θύμα και να συνεργαστεί με άλλους επαγγελματίες (κοινωνικούς λειτουργούς, δικηγόρους).
3. να ανέχεται τον θυμό του πελάτη του και κυρίως να είναι ικανός να διαμορφώνει υγιείς διεξόδους για το θυμό του.

4.να επιτρέπει στον πελάτη να δουλέψει τα θέματά του χωρίς να τον πιέζει υπερβολικά αλλά και να του επιτρέπει να επιστρέφει στην κακοποιητική σχέση χωρίς να θυμώνει μαζί του.

5. να πιστεύει στην ικανότητα των ανθρώπων να αλλάζουν.

6.να αντιμετωπίσει τον δικό του φόβο για τη βία και να έχει το ψυχικό σθένος να αντέξει τις τρομακτικές ιστορίες που θα ακούσει από το θύμα. Ως άνθρωποι, δε θέλουμε να πιστέψουμε ότι είμαστε ευάλωτοι, οπότε δε θέλουμε άλλοι να μιλούν για την ευαλωτότητά τους επειδή μας υπενθυμίζουν τη δική μας ευαλωτότητα. Γι' αυτό, ο θεραπευτής πρέπει να δημιουργήσει έναν προστατευτικό φραγμό μεταξύ των πληροφοριών που μοιράζεται και της ευαισθησίας του σε αυτές τις πληροφορίες.

Η McMillan (2007) παραδέχεται πως στις αρχές της θεραπευτικής της εμπειρίας, όταν μια γυναίκα αποκάλυπτε τις προσωπικές της εμπειρίες, δεν την άκουγε πάντα πραγματικά. Άκουγε την πληροφορία αλλά συχνά δεν ήταν ικανή να συνδεθεί με το άτομο που καθόταν μπροστά της. Ήταν απρόθυμη να ακούσει την εμπειρία. Γι' αυτό το λόγο, ο θεραπευτής πρέπει να χρησιμοποιεί ενεργητική ακρόαση, δηλαδή να δείχνει ενδιαφέρον και να δίνει λεκτική και μη λεκτική ανατροφοδότηση υποδεικνύοντας ότι παρακολουθεί την αφήγηση του ομιλητή. Για να ακούει ενεργητικά, πρέπει να δίνει όλη την απαραίτητη προσοχή, να παρουσιάζει μια ανοιχτή στάση, να δημιουργεί μια χαλαρωτική ατμόσφαιρα, να είναι ενήμερος για τη μη λεκτική επικοινωνία και να μπορεί να εντοπίζει τα κενά στην αφήγηση και τις ξαφνικές αλλαγές θεμάτων. Η επίδειξη ενσυναίσθησης είναι το κλειδί σε αυτή τη διαδικασία. Για να κατανοήσουμε την εμπειρία κάποιου πρέπει να βάλουμε τον εαυτό μας στη θέση του – φυσικά, αυτό πρέπει να εξετάζεται κριτικά και να θεωρητικοποιείται. Για να είναι επιτυχής η διαδικασία, αυτό που αντιλαμβανόμαστε πρέπει να αντικατοπτρίζει με ακρίβεια την προοπτική του ατόμου. Για να γίνει πιο αποτελεσματική η διαδικασία της ενεργητικής ακρόασης, ο ερευνητής πρέπει να επαναλάβει εκ νέου στον εναγόμενο ό,τι έχει γίνει κατανοητό από την αφήγηση για να το επιβεβαιώσει και για να πλαισιώσει ή να τροποποιήσει τις απόψεις του.

Σε αυτό το σημείο, πρέπει να προσθέσουμε πως είτε σε επίπεδο θεραπευτικής διαδικασίας, είτε σε επίπεδο συνέντευξης, οι κακοποιημένες γυναίκες ανταποκρίνονται καλύτερα σε γυναίκα θεραπεύτρια/ συνεντεύκτρια. Αυτές οι

γυναίκες πρέπει να μάθουν να εμπιστεύονται άλλες γυναίκες ως ικανές επαγγελματίες. Το πρότυπο που παρέχουν αυτές οι γυναίκες θεραπεύτριες στις κακοποιημένες γυναίκες, διευκολύνει τη θεραπεία (Walker, 1980)

Τέλος, εκτός από τις ατομικές συνεδρίες, η Walker (1980) πρότεινε ότι εξίσου αξιόλογα αποτελέσματα προκύπτουν και από την ομαδική θεραπεία ή τη θεραπεία ζεύγους.

III.Είδη θεραπείας

Στην ομαδική θεραπεία υπάρχουν συνήθως 6 με 12 γυναίκες και 2 θεραπεύτριες. Χρειάζονται δύο είδη ομάδων. Το γκρουπ πρώτου σταδίου είναι περισσότερο προσανατολισμένο στην κρίση και περιλαμβάνει γυναίκες που είναι στη διαδικασία χωρισμού με τον κακοποιητικό σύντροφο. Καθώς οι γυναίκες παρατηρούν άλλες γυναίκες να κάνουν επιτυχημένες αλλαγές, οι ίδιες είναι περισσότερο πιθανό να αλλάξουν. Η ομάδα δεύτερου σταδίου εστιάζει στο χτίσιμο της ζωής των γυναικών αυτών εκ νέου. Ψυχολογικά θέματα εξερευνούνται καθώς και πρακτικές ανησυχίες όπως το πώς θα εμπιστευτούν κάποιον άλλον άντρα ξανά. Φοβούνται και δεν εμπιστεύονται τους άντρες αλλά ζητούν απεγνωσμένα τη συντροφιά τους. Αν αρχίσουν να αισθάνονται μοναξιά, τότε ο κακοποιητικός σύντροφος, αρχίζει να τους φαίνεται πάλι καλός (Walker, 1980).

Στη θεραπεία ζεύγους, άντρες και γυναίκες συν-θεραπευτές πρέπει να δουλέψουν με τον κακοποιητικό και την κακοποιημένη σύζυγο αντίστοιχα. Αρχικά ο άντρας και η γυναίκα δουλεύουν ξεχωριστά και ζουν επίσης χωριστά, δημιουργώντας με τους θεραπευτές τους υγιείς σχέσεις-πρότυπα που θα τους βοηθήσουν να αναπτύξουν και μια υγιή σχέση μεταξύ τους στη συνέχεια (Stith, McCollum, Amanor-Boadu & Smith, 2012). Μετά από κάποιο χρονικό διάστημα, τους επιτρέπεται να μείνουν πάλι μαζί και αρχίζουν κοινές θεραπευτικές συνεδρίες. Τα θέματα που συζητιούνται έχουν να κάνουν με την ενδυνάμωση του καθένα ξεχωριστά έτσι ώστε η σχέση να ελευθερωθεί από τους καταναγκασμούς. Οι θεραπευτές αρχίζουν διδάσκοντας στο ζευγάρι να χρησιμοποιεί ένα σήμα όταν κάποιος από τους δύο νιώθει την ένταση να αυξάνεται στην πρώτη φάση του κύκλου. Όταν λαμβάνουν αυτό το σήμα,

διδάσκονται να σταματούν αμέσως την προσβλητική συμπεριφορά και να μη συζητούν το γεγονός για κάποιο χρονικό διάστημα που έχει καθοριστεί εξ αρχής. Περίοδοι της μισής ώρας που διακόπτεται η επικοινωνία είναι επωφελείς. Αν το ζευγάρι δεν είναι ικανό να συζητήσει το συμβάν χωρίς θυμό, τους δίνεται η συμβουλή να το γράψουν σε χαρτί και να το φέρουν στην επόμενη συνεδρία όπου και οι τέσσερις μαζί θα αναλύσουν την κατάσταση. Σε πρώτο στάδιο, το ζευγάρι πρέπει να καλεί καθημερινά τους θεραπευτές ενημερώνοντάς τους για την συμπεριφορά του καθ' όλη τη διάρκεια της μέρας (Walker, 1980).

IV.Κριτική θεραπευτικών προσεγγίσεων

Αν εξαιρέσουμε τη θεραπεία ζεύγους, παρατηρούμε ότι οι υπόλοιπες θεραπευτικές προσεγγίσεις απευθύνονται στο θύμα της κακοποίησης. Αυτό συμβαίνει διότι, όπως αναφέραμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, οι περισσότερες έρευνες μελετούν το φαινόμενο Β.Ε.Σ. χρησιμοποιώντας ως δείγμα εκείνους που προσεγγίζονται πιο εύκολα. Οι θύτες δε θα συμφωνούσαν να συμμετάσχουν σε μία έρευνα διότι είτε αρνούνται να παραδεχθούν τη βίαιη συμπεριφορά τους, είτε θεωρούν ότι η συμπεριφορά αυτή είναι απόλυτα δικαιολογημένη. Το γεγονός αυτό ρίχνει όλο το βάρος για την πορεία της σχέσης στο θύμα. Όμως, ακόμη και αν το θύμα μπορέσει να αντιμετωπίσει την κακοποίηση, ο θύτης θα μπορεί πάντα να βρει κάποιο άλλο ενδεχόμενο θύμα.

Επίσης, πολλές θεραπευτικές προσεγγίσεις αντιμετωπίζουν τον βίαιο σύντροφο ως ψυχικά ασθενή που έχει ως συμπτώματα κάποια παθολογικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας. Η βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων δεν είναι μια διαταραχή που πρέπει να ταξινομηθεί στον κατάλογο του DSM και να νομιμοποιηθεί ως ψυχική διαταραχή, γεγονός που θα δικαιολογήσει την ανάγκη του θύτη να λάβει θεραπευτικές υπηρεσίες ψυχικής υγείας (εκούσια ή μη). Επίσης, με το να αντιμετωπίσουμε τις αντιδράσεις του θύματος στο άγχος της κακοποίησης ως συμπτώματα της μετά-τραυματικής διαταραχής, νομιμοποιούμε αυτές τις αντιδράσεις ως ψυχική ασθένεια. Έτσι, και τα θύματα δέχονται “υποστήριξη” από ιδρύματα. Φυσικά, αυτό αποφέρει μεγάλα έσοδα στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας που σχετίζονται με την ψυχιατρική (νοσοκομεία, έρευνες, φαρμακευτική αγωγή, ασφάλιση). Γι’ αυτό

το λόγο πολλοί ψ- ειδικοί υποστηρίζουν με μεγάλο σθένος την συμπερίληψη της βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων στον κατάλογο ψυχικών διαταραχών του DSM. Η κατασκευή νέα παθολογίας, ενθαρρύνει τους ψ-ειδικούς να θεραπεύσουν περισσότερους βίαιους συντρόφους και να πληρωθούν γι' αυτή τους τη δουλειά, αυξάνοντας γενικά τη διαθεσιμότητα της θεραπείας (Poop, 2011).

V. Αστυνομία

Μια συχνή ερώτηση σχετίζεται με τον ρόλο που έχει η αστυνομία στα περιστατικά βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων και κατά πόσο μπορεί να παρέμβει ή κατά πόσο η παρέμβαση αυτή είναι επιτυχής. Γιατί η γυναίκα δεν καλεί την αστυνομία όταν ο σύντροφός της την κακοποιεί ή γιατί δεν κάνει μήνυση στο σύντροφό της;

Αν η γυναίκα καλέσει την αστυνομία στο σπίτι κατά τη διάρκεια ενός κακοποιητικού περιστατικού, η εικόνα που παρουσιάζεται είναι ένας άντρας ψύχραιμος, ήρεμος, διασκεδαστικός (κάνει χιούμορ στους αστυνομικούς με θέμα τη γυναικεία “υπερβολή”) και μια οργισμένη γυναίκα, εκτός ελέγχου, σχεδόν σε κατάσταση υστερίας. Αυτές τις στιγμές είναι αδύνατο για τη γυναίκα, λόγω της ψυχολογικής της φόρτισης, να επικοινωνήσει με τους αστυνομικούς. Ο σύντροφός της το γνωρίζει αυτό και το εκμεταλλεύεται προς όφελός του. Εάν η γυναίκα δεν έχει εμφανείς σωματικές βλάβες, οι αστυνομικοί θα κάνουν κάποιες συστάσεις, θα αποχωρίσουν και ο άντρας θα συνεχίσει το “έργο” του (Σουλή, 2010). Ακόμη, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως όταν η αστυνομία φύγει από το σπίτι, η γυναίκα και ο θύτης είναι και πάλι πρόσωπο με πρόσωπο, όμως αυτή τη φορά γνωρίζοντας και οι δύο ότι εκείνη κάλεσε την αστυνομία για το σύζυγό της και μάλιστα στο ίδιο του το σπίτι (Martin, 1981).

Η Σουλή (2010) παρουσιάζει δύο τέτοιες περιπτώσεις:

Ήρθαν οι αστυνομικοί στο σπίτι και αυτός, από κει που λύσσαγε και έκανε σα να του σκότωσες τη μάνα, ξαφνικά ηρέμησε και ήταν όλο ευγένειες και χαμόγελα. Εγώ ήμουν εκτός ελέγχου και τους φώναζα ότι με χτυπάει και με απειλεί, και αυτός τους έλεγε ότι είμαι παλαβή και υστερική και ότι δε μπορεί να με ηρεμήσει με τίποτα... (σελ. 226).

Εκκρεμούν εις βάρος μου οχτώ με δέκα μηνύσεις. Αυτός μου το είπε. Κάθε φορά που με χτυπάει πάει στην αστυνομία και κάνει μήνυση ότι τον χτύπησα. Τον στέλνουν και σε ιατροδικαστή μετά, γιατί είναι χτυπημένος, έτσι μου είπε. Σίγουρα τραυματίζεται μόνος του. Ποτέ δεν τον έχω χτυπήσει.[...]. Θέλω να πάω στη αστυνομία να του κάνω μήνυση αλλά δεν έχω σημάδια. Με χτυπάει στο κεφάλι. Αλλά μου είπε κιόλας ότι αν πάω, ξέρουν πολύ καλά τι του κάνω και θα με συλλάβουν, γιατί τους έχει ενημερώσει και έχουν κρατήσει τα στοιχεία του. Έχω μπλέξει... (σελ. 113-114).

Όμως, εκτός από την αστυνομία, υπάρχουν και άλλοι φορείς που μπορούν να παρέμβουν, όπως κοινωνικοί λειτουργοί και δίκτυα για κακοποιημένες γυναίκες. Παρ' όλα αυτά, οι σύντροφοι δεν πρέπει να προσεγγίζονται χωρίς τη συγκατάθεση της γυναίκας, αφού αυτή ξέρει πως θα αντιμετωπίσει ο σύντροφος την παρέμβαση και η ίδια θα υποστεί τις συνέπειες αυτής της παρέμβασης. Η συμμετοχή των φορέων της κοινότητας είναι εφικτή σε αστικές και ημιαστικές περιοχές, αλλά σε μικρότερο βαθμό σε απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές. Σε γενικές γραμμές, υπάρχει πλέον μεγαλύτερη ευκολία να έρθουν σε επαφή οι αρχές επιβολής του νόμου με περιστατικά όπου η εγκληματική βία είναι εμφανής αλλά σε κάθε περίπτωση, το θύμα θα αντιμετωπίσει τις συνέπειες, γι' αυτό πρέπει να γνωρίζουμε πως είναι έτοιμο να τις δεχθεί (Cook & Dickens, 2009).

11. Επίλογος

«Η κοινωνία προετοιμάζει το έγκλημα. Ο εγκληματίας το διαπράττει».

Βίκτωρ Ουγκώ

Οι περισσότεροι άνθρωποι θεωρούν ότι η βία μεταξύ των ζευγαριών είναι ενδοοικογενειακή, ιδιωτική υπόθεση. Κανένας δεν επιθυμεί να εμπλακεί στα οικογενειακά ζητήματα κάποιου άλλου. Ο γείτονας κλείνει τα αυτιά του όταν στο διπλανό διαμέρισμα σείεται ο τόπος από τις εκκωφαντικές κραυγές. Ο αστυνομικός συμβουλεύει τη γυναίκα να γυρίσει στο σπίτι της και «να τα βρει με τον άντρα της» γιατί έχει να ασχοληθεί με πιο σημαντικά ζητήματα (Σουλή, 2010).

Αν παρατηρήσουμε τον Λόγο της βίας πριν τη δεκαετία του 1970, θα δούμε ότι το ελάχιστο λεξιλόγιο που υπήρχε για το θέμα της κακοποίησης μεταξύ των ερωτικών συντρόφων, ήταν μόνο ψίθυροι μεταξύ των πιο κοντινών συγγενών και φίλων της γυναίκας, οι οποίοι φυσικά άλλαζαν το θέμα όταν κάποιος ξένος τους πλησίαζε. Αυτός ο Λόγος αφορούσε τις γυναίκες που έμεναν σιωπηλές, την εξουσία των ανδρών και το κοινωνικό status quo. Επιπλέον, δεν υπήρχαν νόμοι που να απευθύνονται συγκεκριμένα σε αυτή την κατάσταση εκτός από αυτούς που θεσπίστηκαν από τον “άντρα του σπιτιού”. Σιγά-σιγά, τα πράγματα άρχισαν να αλλάζουν (Morrison, 2006).

Οι γυναίκες άρχισαν να μιλάνε και να λένε τις ιστορίες τους και κάποιες άλλες άρχισαν να τις ακούν και να τις βοηθούν. Δημιουργήθηκε το κίνημα κατά του βιασμού το οποίο βοηθούσε τις γυναίκες που ήταν σωματικά τραυματισμένες και βιασμένες. Πολλές από αυτές τις γυναίκες είχαν χτυπηθεί από τους συζύγους τους και χρειάζονταν έναν ασφαλή χώρο να διαμείνουν. Έτσι, εμφανίστηκε ένα δίκτυο ασφαλών σπιτιών (safe - houses). Οι γυναίκες μίλησαν για τις εμπειρίες τους σε ομάδες αυτογνωσίας και άρχισαν να βρίσκουν κοινά χαρακτηριστικά με άλλες γυναίκες που ήταν και αυτές υποτιμημένες, εκφοβισμένες, απειλημένες και κακοποιημένες, κατανοώντας ότι δεν είναι μόνες τους. Αρχικά λίγες γυναίκες μοιράστηκαν τις ιστορίες τους, στη συνέχεια περισσότερες και μετά ένα κίνημα γεννήθηκε. Φεμινίστριες ακαδημαϊκοί και υποστηρικτές, που τόνιζαν ότι “το προσωπικό είναι πολιτικό” άρχισαν να θεωρητικοποιούν τη γυναικεία κακοποίηση και να αναπτύσσουν μοντέλα αντιμετώπισης του φαινομένου της κακοποίησης. Έτσι γεννήθηκε ένα κίνημα για ζητούντες άσυλο. Δημιουργήθηκαν φορείς που παρείχαν μοντέλα και εργαλεία κατάρτισης. Οι πολιτικοί άρχισαν να δίνουν σημασία στις διαμαρτυρίες και να ανταποκρίνονται στις πιέσεις, περνώντας ψηφίσματα και δημιουργώντας νόμους για την αντιμετώπιση του θέματος. Αυτά τα κινήματα οργανώθηκαν και καθοδηγήθηκαν από γυναίκες -λευκές φεμινίστριες- αλλά στο τέλος, ολόκληρη η κοινωνία ενεπλάκη (Morrison, 2006).

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν, ότι μέσω της συμμετοχής μας σε συλλογικότητες μπορούμε να κάνουμε μεγάλα βήματα για την αντιμετώπιση του φαινομένου Β.Ε.Σ. Φυσικά, η Collins (2000) αναφέρει πως πρέπει να αποκτήσουμε μια περισσότερο κριτική σκέψη διότι παρατηρεί πως εύκολα μπορούμε να εντοπίσουμε τους τρόπους

με τους οποίους θυματοποιούμαστε. Αλλά το πρώτο βήμα για την αντιμετώπιση και αλλαγή του πλέγματος των κυριαρχικών σχέσεων είναι να δούμε τον τρόπο με τον οποίο οι δικές μας σκέψεις και πράξεις οδηγούν στην υποταγή των άλλων.

Σε αυτό το σημείο, πρέπει να κάνουμε μια πολύ σημαντική και τελευταία υποσημείωση. Δεν υποστηρίζουμε τη δημιουργία ενός αρμονικού, σχεδόν ιδανικού, πολιτισμού μέσω της “εξαφάνισης” των βίαιων ανθρώπων, της καταστολής της βίας και της υποβολής κανόνων. Ο Sofsky (1998), υποστηρίζει πως το κεντρικό όργανο του πολιτισμού δεν είναι καταφύγιο της ειρήνης, είναι εργαστήριο της βίας. Μάλιστα, προσθέτει πως η ηθική και ο πολιτισμός δεν καταργούν τον πόνο. Απλώς μεταθέτουν την πηγή τους μέσα στον άνθρωπο. Το αντίτιμο της κοινωνικής ειρήνης είναι η εσωτερική καταπίεση. Ό,τι προηγουμένως επέβαλε η τάξη στον άνθρωπο, τώρα το επιβάλλει ο ίδιος στον εαυτό του. Ο πολιτισμός που ακολουθεί την εποχή της κυριαρχίας δεν είναι το πεδίο της ομόνοιας, αλλά ένας τόπος της ματαίωσης και της αυτοτιμωρίας, που βάζοντας στη θέση της καταναγκαστικής τάξης τον ψυχικό αυτό-εξαναγκασμό, ενισχύει τη δίψα για ελευθερία. Η εξημερωμένη κοινωνική ηθικότητα, η οποία θα αντικαθιστούσε τη δεσποτεία της τάξης, αυξάνει την ανάγκη για αποχαλίνωση.

Βιβλιογραφία

- Ahmed, S. (2010). *The promise of happiness*. Durham, London: Duke University Press.
- Aldama, A. J. (2003). Violence, bodies and the color of fear. An introduction. Στο A. J. Aldama (Επιμ.), *Violence and the body. Race, gender, and the state* (σελ. 1-15). Bloomington: Indiana University Press.
- Anderson, K. L. (2010). Conflict, power, and violence in families. *Journal of Marriage and Family*, 72, 726 – 742.
- Barnish, M (2004). *Domestic violence: A literature review*. London: HM Inspectorate of Probation.
- Boesten, J. (2010). *Inequality, normative violence and livable life: Judith Butler and peruvian reality*. POLIS Working Paper No 1.
- Brownmiller, S. (1975). *Against our will. Men, women and rape*. New York: Fawcett Columbine.
- Carmo, R., Grams, A., & Magalhães, T. (2011). Men as victims of intimate partner violence. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 18, 355-359.
- Chatzifotiou, S., & Dobash, R. (2001). Seeking informal support: Marital violence against women in Greece. *Violence Against Women*, 7(9), 1024-1050.
- Collins, P. H. (2000). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness and the politics of empowerment*. New York, London: Routledge.
- Cook, R. J., & Dickens, B. M. (2009). Dilemmas in intimate partner violence. *International Journal of Gynecology and Obstetrics*, 106, 72–75.
- Davis, K., & Glass, N. (2011). Reframing the heteronormative constructions of lesbian partner violence. An australian case study. Στο J. L., Ristock (Επιμ.), *Intimate Partner violence in LGBTQ lives* (σελ. 13-36). New York: Taylor & Francis.

- Donovan, C., & Hester, M. (2011). Exploring emotion work in domestically abusive relationships. Στο J. L., Ristock (Επιμ.), *Intimate partner violence in LGBTQ lives* (σελ. 81-101). New York: Taylor & Francis.
- Family Violence Prevention Fund. (1999). *Preventing domestic violence: Clinical guidelines on routine screening*. San Francisco, CA: Family Violence Prevention Fund.
- Family Violence Prevention Fund (2004). National Consensus guidelines on identifying and responding to domestic violence victimization in health care settings <http://www.futureswithoutviolence.org/userfiles/file/Consensus.pdf> (2013, Ιούνιος 15).
- Foucault, M. (2005). *Η μικροφυσική της εξουσίας* (Λ. Τρουλινού, Μτφρ.). Αθήνα: Ύψιλον.
- Fromm, E. (1971). *Ο φόβος μπροστά στην ελευθερία* (Δ. Θεοδωρακάτου, Μτφρ.). Αθήνα: Μπουκουμάνη.
- Harne, L., & Radford, J. (2008). *Tackling domestic violence: Theories, policies and practice*. New York: Open University Press.
- Harvie, P., & Manzi, T. (2011). Interpreting multi-agency partnerships: Ideology, discourse and domestic violence. *Social & Legal Studies*, 20(1), 79–95.
- Hattery, A. J. (2009). *Intimate partner violence*. USA: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Hatty, S. E. (2000). *Masculinities, violence and culture*. California: Sage Publications, Inc.
- Hirigoyen, M. F. (2007). *Η κακοποιημένη γυναίκα. Η βία μέσα στο ζευγάρι* (Μ. Λυκούδης, Μτφρ.). Αθήνα: Πατάκης.
- Hunnicut, G. (2009). Varieties of patriarchy and violence against women: Resurrecting "patriarchy" as a theoretical tool. *Violence Against Women*, 15(5), 553-573.
- Hunter, R. (2006). Narratives of domestic violence. *Sydney Law Review*, 28, 733-776.

- James, K., Seddon, B., & Brown, J. (2002). *'Using it' or 'losing it': Men's constructions of their violence towards female partners*. Australian Domestic & Family Violence Clearinghouse Research Paper No 1.
- Johnson, M.P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and Family*, 57(2), 283-294.
- Johnson, M. P. (2011). Gender and types of intimate partner violence: A response to an anti-feminist literature review. *Aggression and Violent Behavior*, 16, 289–296.
- Johnson, M. P. (2006). Conflict and control. Gender symmetry and asymmetry in domestic violence. *Violence Against Women*, 12(11), 1003-1018.
- Langhinrichsen-Rohling, J. (2010). Controversies involving gender and intimate partner violence in the United States. *Sex Roles*, 62, 179–193.
- Lau, U., & Stevens, G. (2012). Textual transformations of subjectivity in men's talk of gender-based violence. *Feminism & Psychology*, 22(4), 423–442.
- Lawson, D. M., & Malnar, S. G. (2011). Interpersonal problems as a mediator between attachment and intimate partner violence. *Journal of Family Violence*, 26, 421–430.
- Martin, D. (1981). *Battered wives*. USA: Volcano Press, Inc.
- McMillan, L. (2007). *Feminists organizing against gendered violence*. New York: Palgrave Macmillan.
- Morrison, A. M. (2006). Changing the domestic violence (dis)course: Moving from white victim to multi-cultural survivor. *University of California Davis Law Review*, 39(3), 1061-1118.
- Mulroney, J., & Chan, C. (2005). *Men as victims of domestic violence*. Australian Domestic and Family Violence Clearinghouse, Topic Paper.
- Norris, S. M., Huss, M. T., & Palarea, R. E. (2011). A pattern of violence: Analyzing the relationship between intimate partner violence and stalking. *Violence and Victims*, 26(1), 103-115.

- Olson, L. N. (2002). Exploring “common couple violence” in heterosexual romantic relationships. *Western Journal of Communication*, 66(1), 104-128.
- Outlaw, M. (2009). No one type of intimate partner abuse: Exploring physical and non-physical abuse among intimate partners. *Journal of Family Violence*, 24, 263–272.
- Πενταράκη, Μ. (1997). *Κείμενα από το σεμινάριο Υπουργείου Δημόσιας Τάξης "Αριάδνη"*.
- Poon, M. K. L. (2011). Beyond good and evil. The social construction of violence in intimate gay relationships. Στο J. L., Ristock (Επιμ.), *Intimate partner violence in LGBTQ lives* (σελ. 102-130). New York: Taylor & Francis.
- Potter, J., & Wetherell, M. (2009). *Λόγος και κοινωνική ψυχολογία: Πέρα από τις στάσεις και τη συμπεριφορά*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Seuffert, N. (1999). Domestic violence, discourses of romantic love, and complex personhood in the law. *Melbourne University Law Review*, 23, 211-240.
- Σκλάβου, Κ. (2008). *Ενδοοικογενειακή βία και κοινωνική ένταξη αλλοδαπών γυναικών*. Αθήνα, Κομοτηνή: Σάκκουλας.
- Smith, C. (2011). Women who abuse their female intimate partners. Στο J. L., Ristock (Επιμ.), *Intimate partner violence in LGBTQ lives* (σελ. 131-152). New York: Taylor & Francis.
- Σουλή, Σ. Ι. (2010). *Αθέατη βία. Η αγάπη δεν πρέπει να πονά*. Αθήνα: Ψυχογιός.
- Σπινέλλη, Κ. Δ. (2005). *Εγκληματολογία - Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις*. Αθήνα: Σάκκουλα.
- Stith, S. M., McCollum, E. E., Amanor-Boadu, Y., & Smith, D. (2012). Systemic perspectives on intimate partner violence treatment. *Journal of Marital and Family Therapy*, 38(1), 220–240.
- Tjaden, P., & Thoennes, N. (2000a). Full report of the prevalence, incidence, and consequences of violence against women: Findings from the National Violence

Against Women Survey. Research report. Washington, D.C.: National Institute of Justice and the Centers for Disease Control and Prevention.

Tjaden, P., & Thoennes, N. (2000b). *Extent, nature, and consequences of intimate partner violence. Findings from the National Violence Against Women Survey*. Washington, D.C.: National Institute of Justice and the Centers for Disease Control and Prevention.

Tracy, S. R. (2007). Patriarchy and domestic violence: Challenging common misconceptions. *Journal of the evangelical theological society*, 50(3), 573–594.

Τσουδερού, Ι. (2009). *Ενδοοικογενειακή βία και η θεσμική προστασία των γυναικών*. Αθήνα: Παρασκήνιο.

Walker, L.E. (1980). *The battered woman*. N.Y.: Harper & Row, Publishers, Inc.

Sofsky, W. (1998). *Πραγματεία περί της βίας* (Κ. Καβουλάκος, Μτφρ.). Αθήνα: Λιβάνη.